

MARCIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2011/6 szám

Villám

Petőfi kérvény-fogalmazványa

Petőfi Sándor: Kérvényfogalmazvány a szabadszállási választók nevében

[1848. június 15.]

Tisztelt Minisztérium!

Alulírottak a június 15-én tartott szabadszállási kerületbeli országgyűlési követválasztást nem ismerjük el törvényesnek, miután számtalan törvénytelen lépés követtetett el a végrehajtás előtt és alatt. Nevezetesen: a fülöpszállási, kunszentmiklósi és szabadszállási *urak* minden kigondolható becstelenítő rágalmat terjesztettek el köztünk követjelöltünkről, Petőfi Sándorról, többek között, hogy Petőfi Sándor lázító hazaáruló, orosz kém, olyan ember szóval, kinek nemcsak megbuktatását, hanem elfogatását, sőt agyonveretését is jó néven fogja venni a minisztérium és az egész nemzet. E vádakat Petőfi Sándor meg akarta cáfolni a szabadszállási és kunszentmiklósi nép előtt, de mind a két helyen eltiltatott a főlshóalástól a helybeli tanács által. Midőn Petőfi Sándor a választás helyén és napján a szabadszállási városházánál megjelent, az ellene felbószított részeg nép, melyet a másik követjelölt egész éjjel és még aznap reggel is folyvást itatott, rárohant, az uraktól betanult becstelenítő vádakkal illetve és agyonveretéssel fenyegette. Petőfi a helybeli főbíró s a követválasztási bizottmány elnökét felszólitotta, hogy ők minden történendő balesetért felelősek, mire azok azt felelték, hogy ha tüstént el nem takarodik, ők nem felelnek az életéért. Ily helyzetben Petőfi kénytelen volt elfogadni az eltávozás ajánlatát. Maga a város rendelt neki kocsit, és a kocsisnak meghagyatott, hogy ne az országúton, hanem mellékes távoli úton vigye őt Szentmiklóstra, nehogy az országúton menvén, szentmiklósi és lacházi párthíveivel találkozzék, s őket a történekről felvilágosítsa. Midőn mi a választás helyére, Szabadszállásra értünk, Petőfit már akkor elvitték onnan, s minket a város végén azzal fenyegettek az odavaló választók, kik mindnyájan föl voltak fegyverkezve, hogy agyonvernek bennünket, ha bemegyünk, mire mi, minden vérengzés elkerülése végett visszafordultunk s nem vettünk részt a választásban. A választás előtti napokban minket városunk tanácsa azzal ijesztett, hogy ők otthagyják hivatalaikat, ha Petőfire szavazunk, s a választás előtti este a főbíró parancsára nem a kezesméses, hanem a szilajméses hajtattott be; így játszottunk ki, hogy hámos lovaink nem hajtattván be, sokan közülünk oda sem mehettek a választásra.

Tisztelt Minisztérium, ekkép tapodtatott meg legszebb jogunk, a követválasztás joga; ha e fájó sérelmünk nem orvosoltatik, mi az alkotmány mostoha gyermekeinek fogjuk tekinteni magunkat, s mint ilyenek kilépünk a nemzetőrségből, melynek eddig legbuzgóbb tagjai voltunk. De bízunk a tisztelt Minisztérium igazságszeretetében, bízunk az igazság istenében, hogy elrabolt jogunk vissza fog szereztetni, hogy e törvénytelen követválasztás megsemmisítettik, s az új követválasztás megtörténik és nem Szabadszálláson, hol minket rendes és békeszerető polgárokat ellenséges indulattal és fölfegyverkezve fogadtak, hanem Szentmiklóson. Ez a mi igazságos kívánatunk, kérelmünk a tisztelt

Minisztériumtól. Kun-Szentmiklós és Lacháza követválasztó polgárai

[Következik 176 aláírás]

Emlékezet

Petőfi nyilatkozata a szabadszállási választás ügyében

Petőfi Sándor: Nyilatkozat a szabadszállási választás ügyében

Kun-Szentmiklós, jún. 15. 1848.

Eljött azt idő, midőn nemzetté lett a nép, s ő választja képviselőit az országgyűlésre, nem pedig a nemesség. Kaptam az alkalmon, hogy aki eddig az irodalomban képviseltem a népet, képviseljem most az országgyűlésen is... ki ismerné jobban szükségeit, mint én? ki védelmezné lelkesedettebben jogait, mint én? hiszen a nép az én vallásom, istenem!

Lejöttem szülőföldemre Kis-Kunságba, proklamációt osztottam szét a nép között, azt az egész kerület választóinak nem-kaputos része lelkesedéssel fogadta, s egyhangon azt beszéltek, hogy engem választanak követnek. Néhány napra fölrandultam Pestre, s mire ismét visszajöttem, oly borzasztó hírek kerengtek felőlem, milyek csak a legelvetemedettebb gonosztévőt illetik. Kik terjesztették ezen híreket? természetesen a kaputosok. Mindazáltal a szentmiklósi nép látni és hallani kívánt, hozzám jöttek deputációban vagy kétszázan. - Elmentem velök a városházához, s bejelentettem a tanácsnak, hogy népgyűlést fogok tartani. Rám rőffent a berzenkedő súldisznó-csoport, s el akarta tiltani fölléptemet. Nem engedtem. Végre beleegyeztek oly föltét alatt, ha minden következményért magamra vállalom a felelősséget, s ha tartandó beszédemet előlegesen bemutatom nekik írásban. Az első föltételt elfogadtam, a másikat nem fogadtam el két okból, először, mert magam sem tudtam még, mit fogok beszélni, másodsor, mert ha előre készítettem volna is beszédemet, nem azért töröltük el március 15-én a cenzúrát, hogy munkámat egy kupaktanács vizsgálata alá bocsássam. Azt kérdezte a bíró, egy nagyreményű fiatal mákvirág a kaputosok fajából, hogy miről fogok hát beszélni? mondám: a követválasztásról és azon rágalmakról, melyeket távollétemben rám kentek. Iszonyún fölfortyant, hogy a követválasztásról szónokolhatok, de birói minden hatalmával tiltja, magamat a vádak alól mentenem. Oh, bírók példányképe! ellenem minden aljasságot hagyott terjeszteni s terjesztett ő maga is, és tőlem eltiltja, hogy ne merjem igazolni magamat! és ez ott történt a városházban, az igazság templomában! Igazság istenasszonya, miért tartod merev kézzel azt a kardot, miért nem vágod le vele ha fejét nem is, legalább orrát és fülét?

Kiálltam a városház elé, s beszéltem az összegyűlt néphez a követválasztásról, és hallgattam a rám sujtott vádakról, nem a birói parancs következtében, hanem láttam a nép arcáról, hogy ha csak emlitem is rágalmozóimat (kik a városház egyik ablakából néztek), azonnal berontanak s szétszaggatják őket, mint a rossz bankókat.

Még mikor a városház teremében értekeztem az érdeemes tanáccsal, véletlenül megcsördült oldalamon a kard, erre a nép ott kinn elkiáltja: „baj van, Petőfit bántják!” s betódultak és csak akkor csillapodtak le, midőn meggyőződtek, hogy nem akarnak bántani. Elvégezvén dolgomat a tanáccsal, a nép harsogó éljenzés közt kísért ki, s amint később megtudtam: mig beszéltem, közülök többen kinyitott bicskákkal

álltak körülöm... azt hallották, hogy, amint ők nevezik a kaputosokat, a farizeusok le akarnak engem beszédem közben rángatni... el voltak határozva, hogy aki hozzám nyul, irgalmatlanul legyilkolják. Szerencséjükre moccani sem mertek, a népgyűlés a legnagyobb renddel osztott szét, s az egész város köznépe mellém esküdt és azóta tántoríthatatlan hívem e mai napig.

Délután átrándultam Szabadszállásra egy kis körülnézés végett. Egy tanácsbelitől magától hallottam, hogy a nép csaknem kivétel nélkül részemen van, valamint a lacháziai és fülöpszállásiai is.

Nyugodtan mentem vissza Szent-Miklósrá, semmi kétségem nem lévén többé fölöle, hogy én leszek a követ. Isten látja lelkemet, miért örültem a megnyerendő követségnek: dicsvágyból és haszonlesésből-é, vagy egyedül azért, hogy a nép boldogságaért és jogaiért küzdjek?

Mire visszatértem Szent-Miklósrá, a dicsó kaputosok újra szaporiták az ócsárlásokat, rágalmakat, hazugságokat ellenem, többek között, hogy az én délelőtti beszédemet egy ujságból loptam, hogy most délután Szabadszállásba be sem eresztettek, hanem a város végéről visszakergettek stb. stb.

Tegnapelőtt délután egy barátomhoz, kinél itt szállva vagyok, egy levél érkezett a szabadszállási várospecséttel s „Szabadszállás városa birái” aláírással. Ez becsületére válnék a legutolsó kanásznak, a legelső jezsuitának és Metternichnek. Tartalma többek között: „Ezen fenyegető veszélyt a fanatikus izgató Petőfinek követünkül magát feltolni akaró erénytelensége(???) okozá, kinek nálunk is voltak ugyan néhány követői, kik elámíttatva lévén, nem tudták, hogy mily viperafajt akartak keblökbe rejteni; de hála a nemzetek nemtőjének, ezen polgárok felvilágosodva átlátták, sőt elismerni készek balvéleményeikből könnyen lehető végveszélyét kedves nemzetünknek. Petőfi egy polgártársunk azon kérdésére, hogy mikor leend már béke honunkban, azt felelé, hogy sohasem, míg ezen ország vissza nem száll azokra, kiké volt, t. i. a tótokra; – ebből átláthatni, hogy mily veszélyes lenne egy ily alacson-jellemű egyént több jeles hazafiak mellőztével személyünk országos képviselőjéül küldeni követnek, kiről fölteszi már minden polgár, hogy bennünket kész lenne eladni a legcsekélyebb árért. – Ilyetén állásában a dolgoknak, ma nálunk közgyűlést tartatván, elhatározottat, hogy tisztelt polgártársunk által tudtára adni kívánjuk Petőfinek, hogy ha személyes bátorsága és élete kedves, igen jól tenné, ha a jövő nemzeti gyűlésre menő követ választására a jövő csütörtökön köztünk meg nem jelenik, mert a nép ingerült, s nem állhatunk jót, méltó haragja fölgerjedésében lehető dühiért” stb. stb. – Barátom, kihez e levél intézve volt, átadta ezt nekem. Azt gondoltam, hogy a terrorisztikus levéllel csak el akarnak engem onnan ijeszteni, de elhatároztam, hogy ha igazán akármilyen ingerült is a nép ellenem, a rám árasztott becstelen rágalmak következtében, meg fogok a választáson jelenni, s az ingerülteket fölvilágosítom és lecsillapítom... de ha ezt el nem érném is, ott leszek csak azért is, nehogy párthiveim méltó bosszankodással azt mondják, hogy elhagytam őket, kik oly tántoríthatatlanul ragaszkodtak hozzám. Tegnap estefelé átmentem Szabadszállásra. Egy ismerősömhöz szálltam. Midőn ott megláttak, az egész háznép iszonyu rémületbe esett, alig voltak képesek ennyit mondani:

– Az istenért, távozzék el tüstént, ebben a szempillantásban, mert mingyárt agyonverik. Tennapelőtt majd éjfélig tartottak népgyűlést ön ellen a kaputosok, s a népet felbőszítették. A pap, kinek fia akar követ lenni, azt mondta: mihelyt bejön a városba, azonnal félrevereti a harangokat. Távozzék, ha élete kedves!

Egy rokonom lélekszakadva futott hozzám s ugyanezeket beszélte, s én már hajlandó voltam a visszafordulásra, nem a magam személyét féltve, hanem feleségemet, ki velem volt. Gondolám, hogy agyon csak nem vernek, még bántani sem fognak, azt hiszem, de tudja isten, milyen skandalózus jelenés történik, s hogy lássa, hogy hallgassa azt végig feleségem? Mondám neki, hogy menjünk vissza, de ő határozottan azt felelte, hogy nem megyünk, itt fogunk maradni, itt kell maradnunk; ha agyon akarnak bennünket verni, jól van, verjenek agyon, hanem azt ne mondhassa senki, hogy te hátráltál.

Igy szólt feleségem, s én beleegyeztem, hogy maradunk, sőt azonnal fölmentem a városházához. Ott nagyon meghökkentek váratlan, ingyen sem remélt megjelenésemen. Leesett az álla valamennyinek. A főjegyző, ki egyetlen jó emberem a kaputosok között Szabadszálláson, elbeszélte az ellenem tartott népgyűlést, melyben őt az érdekes tanács arra akarta erővel kényszeríteni hogy engem hivatalosan rágalmazzon, becstelenítsen, mire ő mint becsületes ember, természetesen rá nem állt. Néhány jelenlévő kaputos siheder szörnyükép mentegetődzött, hogy ők sohasem támadták meg jellememet, hanem csak elveimet. Oh, ti... tudjátok is ti, mi az a jellem, mi az az elv!

Amint estvefelé visszamentem szállásomra, számos gazdaemberrel találkoztam, kik mindnyájan nyájasan köszöntek. No, mondok, hiszen minden jól van, az urak megszeppentek, a nép szívesen lát! Éjjel ugy tiz

óra felé muzsikaszó és kurjongatás keltett föl álmomból. A pap fiát éltették, mint követet. Kinéztem, ottkinn a ház népe mondja, hogy az egész várost itatja a pap. Miután látták az alávalók, a becstelének, hogy semmi rágalommal, semmi gyalázással el nem hódíthatják tőlem az embereket, a végsőre vetemedtek, borral és pálinkával vették el a szegény, szánakozásra méltó nép eszét, hogy énellenem, és így önnön maga ellen forduljon! Az ivás és ordítozás egész éjjel tartott.

Másnap korán reggel fölmentem a városházához, hogy ott bevárjam a vidékieket, s ha mindnyájan együtt lesznek, a választás előtt igazoljam magamat a rám dobált vádak ellen. Néhány percre állhattam ott magamban, midőn mellettem e szót hallom: "szemtelen". Odapillantok, ki szól? - hát egy tiszteletreméltó individuum, ki fiatal korában az apámtól egyszer negyven bankó forintot kért kölcsön, adott is neki. Később tudta meg az apám, hogy a jómadár saját apjától puskát, pisztolyt és lovat lopott s elugrott pusztai betyárnak... Egy ideig betyárkodott, azután elfogták, s utóbb szabadszállási bíró lett, és ettől fogva nem a szomszéd határait, hanem csak születése városát lopta. Ez az ember, ha ugyan embernek lehet nevezni, mondá nagy részegen mellettem, hogy „szemtelen”. Meg se gondoltam, hogy rólam beszél, s amint feléje fordulok, azt mondja: „igen, igen, szemtelen! mit szemtelenkedik itt?”

Odaléptem hozzá, s így szólék:

- Kérem az urat, válogassa meg a szavakat.
- Nem válogatom meg a szavakat – felelt a részeg pimasz –, hogy mer az ur itt szemtelenkedni?
- Még egyszer ismétlem – szólék –, válogassa meg a szavakat!

Mire ezt kimondtam, azt vettem észre, hogy körülvett egy egész dühöngő részeg csorda. A jel meg volt adva, mindenhol tódultak felém, s több mint száz torok bőgte körülöttem:

- Ez a hazaáruló, ez az akasztófára való muszka spion, aki el akarja adni az országot; szaggasd szét, üsd agyon!
- Megálljatok, polgárok – kiálték –, hagyjatok szólni, hadd igazoljam magamat!
- Nem hagyjuk szólni, agyonütjük! – így üvöltöttek iszonyu szidalmak, piszkolások, káromkodások között. Ekkor már a kapu alá toltak; látván, hogy szóhoz nem jutok, kértem, hol a bíró?
- Én vagyok, mit akar? – szóló mellettem egy vén ember.
- Bíró uram – mondám –, felelős lesz érte, ha bántanak!
- A leszek, ha lehet – válaszolt a bíró –; jőjön hát föl.

Fölkisért az emeletbe. Ott talákoztam a követválasztási bizottság elnökével, egy kicsapott nótáriussal, ki a népgyűlésen azt nyilatkoztatta, hogy ha a nép agyon nem ver, ő fog agyonlőni.

- Ugyan minek jött ide, hogy mert ide jönni? – szóló ez – miután a nép úgy föl van ingerülve ön ellen?
- Ki ingerelte föl? én-e vagy önök? – feleltem –; egyébiránt ez nem kérdés, csak annyit mondok, hogy ön és a bíró felelősek értem.
- Ha ebben a pillanatban el nem takarodik ön a városból – felelt a kicsapott nótárius –, mi nem kezessük életéért!
- Így hát nincs mit tennem – szólék –, mint távoznom, de arra ügyeljenek, hogy ne csak személyemet ne bántsák, de még csak ne is inzultáljanak. Valóban gyönyörű! így értelmezik önök a szabadságot? így gyalázzák meg önök saját városukat, melynek neve Szabadszállás!
- Az a szabadság – felelt a követválasztási bizottság elnöke, a kicsapott nótárius –, az a szabadság, hogy aki nem tetszik a népnek, azt kikergetik a városból.

Ezalatt feljött a vén pap is, ki fia érdekében huszonnégy akó borral prédikáltatott az éjjel a népnek, s biztatott, hogy ne féljek, nem fognak bántani, csak távozzam.

– Ne féljek? – szólék. – Hát jöttem volna-e ide, ha félnék!

Lekisértek az udvarra; a városház előtt még mindig ordított a részeg csorda. Fegyveres nemzetőrök álltak elő, és körülvettek.

– De így gyalog csak nem utazhatom el – mondám –, be kell várnom, míg kocsim megérkezik Szent-Miklósra.

– Addig nem várhatunk – szólta a kicsapott nótárius –, mingyárt indulnia kell önnek, tovább nem tartóztathatjuk a népet. Majd szerzünk mi kocsit... épen ott áll egy készen... hajts utánunk kocsis!

S mentem a város végeig, hol szállva voltam, gyalog, fegyveres nemzetőröktől körülvéve, csak az hiányzott, hogy kezemet hátra nem kötötték.

Fölrakták holmimat, fölültem feleségemmel s indultunk Szent-Miklósra. Már jó darabig mentünk, midőn rákiáltok a kocsisra:

– Hová megyünk, hisz ez nem a szentmiklósi út!

– De biz az, uram – felelt a kocsis –, de nem az országút, majd ott a bösztöri csárdánál rátérünk.

– Hát miért nem megyünk az országúton?

– Megparancsolták, hogy ne azon vigyem az urat.

Én elhallgattam, meg nem foghatván, miért történik ez? Mikor már jó messze haladtunk, véletlenül az országút felé pillantottam, s láttam nagy távolban az én zászlómmal a szentmiklósi és lacházi kocsikat, melyek mind az én embereimet vitték. Ekkor világosodtam fel... így játszottak ki, hogy embereimmel ne találkozzam. Irtóztató dühvel értem haza. Dél felé visszajöttek a szentmiklósiak és lacháziak hasonló dühvel, s ők beszélték el, mi történt velök.

Már mikor Szabadszállás felé mentek, a bösztöri csárdánál, egy ember így fogadta őket a pap fiának nevében:

– Aki nem Petőfi, ide jőjön és egyék-igyék, aki pedig Petőfi, be ne menjen Szabadszállásra, mert mind agyonverik!

Embereim közül egyetlen egy sem tántorodott el, se a csábításra, se az ijesztésre. Szabadszálláshoz érven, a város végén azzal fogadták őket a helybeliek, hogy Petőfi már eltávozott, ő maga kérte a tanácsot összetett kezekkel, hogy csak vitessék el őt, de azért be ne vigyék azt a zászlót, melyen Petőfi neve van, mert mihelyt egy lépést tesznek vele, végök van. Barátom, kinél szállva vagyok, többedmagával bement a városházhoz, kitudakolni a dolog mibenlétét. Amint nevemet említette, rákiáltottak, hogy ki ne mondja nevemet, mert halál fia lesz.

Hirtelen zaj támad, hogy a város végén összeütköztek a helybeliek és a szentmiklósiak. Erre a bentlevő szentmiklósiak kifutottak társaik védelmére, de a hír szerencsére csak koholmány volt. Tanácskoztak, mit tegyenek, bemenjenek-e vagy sem? az odavalók föl voltak fegyverkezve puskákkal, kardokkal, sőt kaszákkal és vasvillákkal is. Jött egy deputáció a városházról, mely azt állította, hogy nincsenek fölfegyverkezve; jött másik deputáció, mely azt mondta, hogy bemehetnek bizton, mert már lerakták a fegyvert. – E nyilatkozattal elismerték, hogy csakugyan föl voltak fegyverkezve, s az én embereim, kiknél még bot sem volt, azt mondván, hogy amint letették, föl is vehetik ismét a fegyvereket, visszafordultak, de azon szándokkal, hogy ha engem még utolérnek, visszavisznek magokkal a választásra, ha mindnyájukat lelövöldözik és agyonverik is. – Szerencsére csak itt Szent-Miklóson találkoztak már velem, hol csendre és rendre intettem őket, azzal biztatván, hogy a törvény majd elégtételt ad nekik, amiben nem kételkedem.

Szabadszálláson egyhanggal, szavazás nélkül kikiáltották követnek a pap fiát, egy gőgös buta embert, ki azonfelül Szluha teremtménye.

Ekkép ment végbe a követválasztás. Nem hamisítottam egy tényt sem, de csak egy szót sem, isten engem úgy segítjen ezen és a másvilágon!

És azok, kik így ellenem lázították a népet, örökké azt beszéltek, hogy én lázítottam, én vagyok a lázító... Hah, ha lázítottam volna, azóta a szentmihályi és szabadszállási kaputosok csontjai szétszórva hevernének és rajtuk kuttyák rágódnának. Ez csak egy-két szóba került volna, de én voltam, aki mindig csillapítottam, rendre intettem a népet, én gátoltam meg az összeütközéseket.

Soha sem ostromolta szemtelenebbül a becsületességet és igazságot a gazemberség, mint ezen esetben. Azzal kezdték, hogy gyűlöltté tegyenek a nép előtt, nyomtatott proklamációm által, mit tolatkodásnak magyaráztak. Ezzel nem boldogulván, azt hozták föl, hogy republikánus vagyok. „Soh' se bánjuk mi, ha republikánus is”, felelt a nép, „hadd legyen, azért követünk lesz.” – „Ez azon ember, szóltak a farizeusok, ki ellensége a minisztériumnak és a királynak!”, erre a nép így válaszolt: „nem bánjuk mi, akárkinek az ellensége, de minékünk barátunk, azért követ lesz. A miniszterek és a király nagy urak, lesz elég barátjuk az országgyűlésen; nekünk pedig vagy lesz, vagy sem.” Midőn az effélék sem használtak, kezdtek becstelenedni, hogy én olyan ember vagyok, kinek már Pesten nem is szabad szólania, kit Pestről kitiltottak, kinek megbukását, bezáratását, agyonveretését jó szívvvel fogja venni a minisztérium, és az egész nemzet, s hogy én az illirnek, oroszok, és ki tudja kinek, el akarom adni az országot, s minthogy még ezen gyalázatosságok által sem hitték biztosnak győzedelmüket, az utolsó éjjel leitatták a népet, s a részeg tömeggel erőszakosan buktattak meg. – Hogy nevezem ezt az eljárást? erre egy új szót kellene föltalálni, mert az ördögi gonoszság ehhez képest krisztusi erény!

Ti néhány becsületes kaputos emberek, kik a magatok veszélyeztetésével is pártomon, és így a nép pártján voltatok, fölirtam neveiteket, s nem fogom elfeledni. De fölirtam a ti neveteket is, ti nem tudom micsodák, kik ellenségeim, és így a nép ellenségei voltatok, s csak annyit mondom nektek, hogy két szót tanultam Erdélyben az oláhoktól, ez a két szó: „*cine mintye!*” (ki hazudott – a szerk. megj.)

És ennek ma kellett történnie, hogy engem, mint orosz spiont, mint hazaárulót, agyon akart verni a magyar nép, ma, június 15-én... ma három hónapja, hogy március 15-dike volt, midőn első valék azok közt, kik a magyar nép szabadságáért szót emeltek, sikraszálltak! – De én azért nem a népet kárhoztatom, hanem ámitóit, félrevezetőit, kiket egykor a törvény és az isten egyaránt meglakoltat... a nép én előtttem szent, annyival inkább szent, mert gyöngye, mint az asszony s mint a gyermek. – Dicsértessék a nép neve most és mindörökké!

Marczius Tizenötödike, 1848. június 19.

Arany János levele Petőfi Sándorhoz

Szalonta, június 27. 1848.

Azért van ma június 27-ike, mert tennap június 26-ika volt, követválasztás napja az egész Bihar megyében. Megbuktam szerencsésen, ha ugyan bukásnak nevezhetni, mikor az ember egyenes földön marad. Tudniillik van ebben a megyében egy állandó bizottmány. Ezt a vidékiek úgy hívják hogy Váradvármegye. Elnöke természetesen a főispán. A főispán igen-igen szabadelvű ember s erélyes, oly erélyes, hogy amit ő akar, meg kell lennie. Török-szakad, meg kell lennie. Persze amit ő akar, azt akarja a bizottmány is. Tehát ez a bizottmány azt akarta, hogy a követválasztás egész megyében munkanapon, s a váradi legnagyobb vásárra készülési napján, tennap legyen. Ez eddig törvény szerint van. De ugyanezen bizottmány azt is kiszámította, kinek jusson *kenyér* a biharmegyei tizenhárom követségből. Persze ember volt elég, jelesnél jelesebbek, mert hiszen Bihar szónokok dolgában gazdagabb, mint egész Magyarország Erdéllyel s a kapcsolt részekkel együtt. Népképviselőkül pedig kiválólag beszédes emberek kellene, hiszen csak 450-en lesznek, és mi lármát sem tudnak csinálni, ha darabonként 3-3 jó nyelvvél felruházva nem lesznek. Ez okból a bizottmány megszámlálta embereit, azokat, kikkel az

óvilágban együtt martyrkodott, korteskedett, pizskolódott, s kiválaszta közülök 13-at, – többet is választhatott volna, de több választókerületet sehogysem lehetett a törvényből kibetűzni. A főispán körutat tón megyéjében, s mindenik választókerületben a helységek bírának és jegyzőinek egy-egy követet a kapacitáció törvényes madzagán (mi ugyan a pecsovics /kormánypárti – a szerk megj./ világban ráparancsolás kötelének is beillett volna) nyakába akasztott; így történt, hogy a szalontai választókerületnek, melyben maga Szalonta az eldöntő, Toperczer Ödön, ismeretes név, akasztatott nyakába. Ez eddig törvény szerint van. Én ekkor már úgy álltam, hogy elválasztásomról senki sem kételkedett. Mihelyt a nép a törvényt hallva és olvasva, választási jogát megértette, minden rábeszélés, utasítás nélkül, maga fejtől engem jelelt ki s ez szájról szájra menvén, oly erős közvélemény lett Szalontán mellettem, minő aránylag Kossuth mellett sem volt az országban.

Szegény nép! azt hitte, hogy szabad és lehet neki, akit szeret, akiben bizodalma van, elválasztani. Ez általános véleményekre támaszkodva, tudván azt, hogy Szalonta dönt, keveset gondoltam a falunkkal, annál kevesebbet, mert a választókat összeíró küldöttségnek tagja lévén, tapasztaltam, hogy inkább félnek a választási jogtól, mely miatt mezei munkáikat félbe kelltek hagyniok, mintsem örülnének annak, s így bizonyos voltam benne, hogy onnan egy-kettő is alig jó be. Szóval én a korteskedést az isteni gondviselésre és a jó lelkiismeretre bízam, de biz ezek, látom, igen rossz kortesek mai világban. A környéken nagyot vetett latba a főispáni ajánlás, a jegyzők szégyelltek, hogy csak *magokszórú* ember legyen követ, s egy helység sehogy meg nem foghatta, hogy ha már a szalontaiak jegyzőjüket akarják küldeni, miért nem az öregebbiket küldik. Némely helységnek pere van a királyi táblán – az ajánló erélyesen használta fel e körülményt – nem késett értésőkre adni a bírák uramékoknak, hogy Toperczer kir. táblai ülnök, ki csak úgy ítél jól perükben, ha követnek teszik. Ezek hatottak. Hatottak elannyira, hogy a megyei közmunkákból fennmaradt (?) szekeres napszámok a választók beszállítására használatnának, – elannyira, hogy 730 szavazatot kovácsolnának T. részére. Szerencsétlenségére követségemnek (mit saját szerencsétlenségemmel összezavarni nem kell), valami Hrabovszky nevű kiszolgált pecsovics is idevetődött, s felkeresvén az árnyékok és bűdös zugok embereit, néhány nemest, a pecsovics hajlamúaknál, tőle el- s maga részére hódított, figyelmeztetvén őket a csapásra, mi nemesi privilegiumukon esnék, ha engem, *paraszt* embert, választanának követül, másrészt biztatván őket a nemesi Eldorádó minden sült ökreivel, melyeket ő visszaserzend. Mindazáltal alig látta meg a szalontai nép – mely a választás helyén, a nyolc órakor megyei utasítás szerint megnyitandott gyűlés kezdetére hat órától tizedfélig várakozott – a zászlóval, tömegben valahára beérkezett vidékieket, kiket két ittlakó megyei tisztviselő – két separatum votum (külön szavazat – a szerk. megj.) Szalontán – vezetett, azonnal haragra lobbanva teljes erővel mind egy szálíg mellém nyilatkozott, s követelék, hogy negyedfél órai ácsorgását tekintetbe véve, ő bocsáttassék előbb szavazatra. De a küldöttség nem akarván az abc-n túl terjeszkedni, törvény hiányában az abc-t vette zsinórmértékül, s így a falusiak, kiknek faluja szerencsés volt A-R névkezdő betűvel bírni, első(ént – a szerk. megj.) bocsáttattak szavazásra, Szalontára, melyet a sors az S betűbe helyezett, csak délután 1 órakor került sor, de minthogy asztalterítésre is éppen akkor került, az utóbbi elsővé tétetett, a szalontai nép pedig enni szétbocsáttatott, tudtára adván, hogy 3 órakor megint eljöhét, s akkor ő lesz az első, miután már több helység nem is igen van. A tömeg eloszlott, de legnagyobb része többé vissza sem ment, elegendő áldozatnak tartván a fél napot, melyet a legnagyobb munkaidőn hasztalanul el kellett töltenie.

Vagy háromszáz (950-ből) összegyűlt ugyan, de miután megértette, hogy délelőtt 730 szavazat Toperczerre ment, búsult haragjában s annak érzetében, hogy ha reggel 8 órakor szavaztatják, a többség övé, így pedig, miután türelmét kifárasztották, gyalázatos kisebbségben kell maradnia, egypár körmönfont phrasissal megáldván a hivatalos korteskedést, szavazás nélkül eltávozott. Kaptam tehát a vidéktől 11 szavazatot, Hrabovszky is annyit, Toperczer 730-cal követ. De ott van a roppant hézag a választási jegyzőkönyvben: Szalonta, a kerület főhelye, hol legtöbb értelmiség, hogy 950 összeírt szavazó van, szavazat nélkül! Mert hisz azon 16 szavazat, melynek fele rám, fele Toperczerre adatott, ily nagy üregben meg sem kondul.

Ez roppant hézag az én büszkeségem. Én megnyugszom az elválasztott követben, mert ismert jelességű szabadelvű egyén, ki múltjára bizvást hivatkozhatik; mentsen isten, hogy a verificatio (tisztázás – a szerk. megj.) felé kacsintgassak, sőt nyíltan mondom, hogy ha talán új választás történnék is, többé magam ilyen dologba nem ártanám, de ha meggondolom a népképviselőnek ezen kezdetét, miszerint még folyvást tekintélyek rendelkeznek a buta nép meggyőződésével, bizony isten el kell szomorodnom. Mert amit tett ma a néppel X. jó célra, ugyanazt teheti vele Y. holnap rossz célra, hiszen az apáti oláh éppen úgy elválasztotta volna Metternichet, ha azt rágja szájába a főispán, mint most rászavazott az ismeretlen nevű „Toporczi”-ra. S íme a kerület főhelyének, mely részint felvilágosodottsága, részint jobb ösztöne által vezetve, nem tett kijelölést, mi a kor haladó kerekének gátoló göröngyképp essék eléje, nem engedtetik meg irányadóul lépni fel a kerület többi helységei előtt, hanem eszközöltetik, hogy

jelöltjével együtt pironkodva félrevonuljon. Nem értem e nemét a szabadelvűségnek.

Jó hosszan írok semmiről, úgy-e? Bosszúállásból teszem azt azon egy sorért, miért fájdalmas zsebbel fizettem 12 krt. Gondoltam, hogy egy ív papíron ennyit válaszolok: „Csak”, de letettem róla. Úgy hiszem, nagyobb bosszúságot szerzek vele, ha félívet üres fecsegéssel telefirkálok.

Hogy éltek odafenn, hé? Hallom, téged is környékezett a közbizalom, csakhogy más modorban. Nem olvastam azt a „Március”-t (Marczius Tizenötödike c. lapot – a szerk. megj.), mástól hallottam. Megválasztottak-e másutt?

Én mostanában semmit sem dolgoztam. Minek és kinek? Jókai nyakán te magad is elég kolonc vagy, nem hiszem, hogy nagyon óhajtsa az én fűzfapoemáimat. Hát avval a „Toldi”-val mit csináljunk. Már gondoltam, hogy átadom nektek a lapba, hiszen négy számban kijöhetne. Nem szeretném, hogy kéziratostul jusson a muszka örökkévalóság fénycsarnokába; olvasná el legalább, akinek még most lelke van hozzá. Ha lapotok megbírja az áldozatot, *tegyétek* – vagy akarom mondani, *vegyétek* meg. Aki vesz, annak lesz, aki nem vesz, beteg lesz. Odaadom szöszön-boron, csak ne vesszen már kárba, ha megcsináltam. Igényeimem nem hangolom felül a bashangokon.

Jókait ölelem mindenekelőtt és fölött. Laukát, a kis Lisznyait, kivel Váradon megint találkoztam, hasonlól. A többit is köszöntöm, különösen az öreg Vörösmartyt, Garayt is üdvözlöm, mint nemtom honnani képviselőt.

Írj egy hosszú levelet, s írd azokról a jó pesti ismerősökről. Azonban te ezt tenni nem fogod, valamint azt sem, hogy köszöntésemet tolmácsold, azért én sem írok többet *azért* se, tudod, *azért* se, hanem bezárom leveletem, tudatva veletek, hogy mi még folyvást csak négyen és folyvást jó egészségben vagyunk. Hát ti ...?

Az isten is megverne, ha *nevünkben* magadat és a kedves komámasszonyt meg nem csókolnád. Emlékszik-e még, kedves komám, a sétagyaloglásra, mikor csak tíz lépéssel jártam előbb, mint kegyed?

Ah! én még a sír szélén is emlékszem arra, egész háznépestől. Isten veletek, édesim!

Arany János

U. I.E levélben a moszió Nyilvánosság számára egy betűt sem írtam, különben kuttya-disznó veszett ...

Petőfi Sándor levele Arany Jánoshoz

Pest, július 1. 1848.

Kedves Jankóm!

Leveledet nemcsak hogy elolvastam, de meg is kaptam. Ahelyett, hogy vígasztalt volna a belőle vonható „dulce est socios habuisse malorum” (édes dolog a bajban társakra lelni – a szerk. megj.), még inkább elkeseredtem. Disznóság, amit azok az emberek országszerte elkövetnek, disznóság. Lesz ugyan elég derék gyerek az országgyűlésen, de a nép legbuzgóbb és legönzéstelenebb baráti ugyszólván egészen

kimaradnak. Éljen a népképviselő!... te még annyiban-mennyiben megnyughatsz a választáson, mert amint én ismerem legalább hiréből, a követnek van esze és becsületessége... de én! diadalmas vetélytársam olyan dicső virág, mely Augias istállójának legkirívóbb éke lett volna. Nem azt sajnálom, hogy én nem lettem követ, hanem hogy ő lett az, ki nem méltó arra a kötéltre, melyen egykoron függeni fog. De ha a verificationalis választmány nem kergeti is őt rögtön vissza, nem fogja ő azért kitölteni a három esztendő... hohó, három esztendő leforgása mulva vagy előtt is egészen más szórú követek fogják képviselni a nemzetet... az lesz az igazi nemzetgyűlés. Ne félj, öcsém, mi is ott leszünk. Most azt mondták: „ez republicanus, nem kell!”, azon az új követválasztáson azt fogják mondani: „ez nem republicanus, tehát nem kell” vagy „ez republicanus, tehát kell követnek”. Milyen szép lesz az a jövőd, barátom, milyen szép! azt te nem képzelheted, azt csak én tudom, mert látom, olyan tisztán látom, mint ott a falon arcképedet és emitt Marat arcképét... nem csuklól ijedtedben, hogy Marattal együtt találalak említeni?... de ördög bujjék abb' a politikába, ugyanis eleget politizálok éjjel-nappal, hagyjunk föl vele. – Ma mondja Vas Gereben, hogy a lapból tiszta hasznatok van, már erre az évre hatszáz pengő egynek-egynek. Ezzel falun beéred nyolc esztendeig, hanem azért az Életképekbe is sominthatnál egy-egy szellemforgácsot. Jókai már dühödik, s én hidegvérű ember vagyok ugyan, de már én is kijövök maholnap a phlegmámból vagy Vahot Imreként a flegmámból. Az a Rákóczi-féle versed itt maradt; elküldjem vagy otthon is megvan? A Toldi estéje végett majd beszéllek Jókaival, de előbb írd meg, hogy mit kívánsz érte, mert ha én bocskort akarok venni, hát nem én szólok először, hogy ennyit adok érte, hanem a varga mondja, hogy ennyiért adom... egyébiránt ezzel nem azt akarom mondani, hogy te bocskor vagy, a Toldi estéje pedig varga. - Ejh, ejh Jankó, hogy te nem lettél követ! ez valódi csapás, ha nem a házára is, de legalább rám, ki már erősen számítottam arra, hogy a jegyedet nekem fogod adni, mely szükséges lesz, hogy az ember a nemzetgyűlést a galériáról bámulassa... hahaha, én tehát a galériára szorultam! én a galériára!... szegény nép, szegény nép, legfanatikusabb barátod csak úgy a távolból fogja hallgatni, mit végeznek sorsodról, s ha el találja magát ott fönny köhinteni, még onnan is szépen kiutasítják. Szegény nép!... de ne busulj, ez volt ellenségeid végvonaglása, mellyel engem elrugtak, ez volt végvonaglásuk... még egy koppintás a fejükre és aztán sakk-matt! – Servus Jankó, feleséggel együtt tisztelünk csókolunk mindnyájatokat de nagyon ám! Isten veletek!

barátod
Petőfi Sándor

Igaz! arcképeidből csak négy példányt kaparíthattam meg, azt majd legközelebb elküldöm, ha Emich Váradra küld könyveket. Te meg írd aztán, tudod-e? te exkövet, vagy Vahot Imreként exszkövet!

[Címzés:] Arany Jánosnak polgártársilag, Szarvas, Orosháza, Szalontán

Hetven éve történt

Ballai László: A Szovjetunió megtámadása

1941. június 26-án Bárdossy László miniszterelnök a minisztertanácsban közölte, hogy Magyarország – Horthy Miklós kormányzó állásfoglalása alapján – hadba lép a Szovjetunió ellen. Másnap hivatalosan is bejelentették a hadiállapotot. Nemzetünk történetében gyakran ismétlődő jelenség, hogy az első számú vezető középserű, műveletlen, döntéseinek következményeit mérlegelni nem tudó alak. A kormányzó – visszaemlékezései alapján – körme szakadtáig küzdött a háborúba lépés ellen. De amikor jelentették neki

Kassa bombázását, rögvest elkerülhetetlennek látta a támadást. Eszébe sem jutott, hogy – a ráruházott királyi hatalomnál fogva – alaposan kivizsgálta az esetet, és például bekértesse a legfrissebb külügyminisztériumi dokumentumokat, amelyek között megtalálhatta volna a moszkvai követ jelentését. Az pedig arról szólt, hogy Moszkva semmiképpen sem tanácsolja, hogy Magyarország a németek oldalán belépjen a háborúba, sőt semlegessége jutalmául megígérte egész Erdély visszacsatolását. Bárdossy nem tartotta fontosnak e dokumentum bemutatását Horthynak. A kormányzó pedig nem tartotta szükségesnek, hogy alaposan tájékozódjon, mielőtt „mindent meggondol és megfontol”, és így jóváhagyja a XX. század legostobább magyar kormányzati döntését.

A németekhez való csatlakozás 700 ezer magyar életébe és a nemzeti vagyon 40 %-ába került. A „revízió” nem sikerült, a németek kegyelméből visszacsatolt területek mind egy szálig odalettek. És történt még valami. Magyarország 1945-ig politikai berendezkedését tekintve Közép-Európához tartozott, kulturális szempontból pedig Nyugat-Európához igazodott. A Szovjetunió megtámadásának veszteseként azonban a világ szovjet-orosz részéhez tapasztották. A bolsevista hatalomgyakorlás a régi orosz hagyományban gyökerezett. Az orosz birodalom az alattvalók igényeire a legkevésbé sem volt tekintettel. Uralmi módszerei a bizánci hierarchikus és dogmatikus hagyományokban gyökereztek, amelyek a mérhetetlenül központosított, bürokratizált, tekintélyelvű állam fenntartását szolgálták. Ugyanakkor beléjük épültek a négyszáz éves mongol megszállás jellegzetességei is, jelesül a gátlástalan kegyetlenség és intolerancia, amelyek kizárták a rendiség – vagyis az egymástól különböző társadalmi, politikai csoportok együttélését biztosító formáció – létrejöttét.

Ez a szovjet-orosz hatás még mindig jelen van Magyarországon. A mai politikusok közül messziről felismerhető, hogy kik azok, akik a bolsevik rendszerben szocializálódtak anélkül, hogy az értelmiségi elit által féltve őrzött polgári műveltséggel és értékekkel megismerkedtek volna. Ők azok, akiknek a szeme előtt – mintha nem is lett volna rendszerváltás, mintha be sem léptünk volna a demokratikus Európai Unióba – változatlanul csak a központosított „erős” állam, az egypártrendszer, az ellenzék és a sajtószabadság eltérő eltiprása, az ország lakosainak ideológiai átnevelése és az évtizedekig tartó fékevesztett kormányzás eszméje lebeg. Pedig a szovjet-orosz politika gyakorlóit ellen a „fővezér” Horthy Miklós „vitézeli” a legkíméletlenebb módon léptek fel a fehérterror idején, majd azután a kormányzó és Bárdossy – Hitler csatlósaként – szintén ellenük hirdettek „keresztes háborút” 1941. június 26-án...

A hetven évvel ezelőtt benyújtott törvény

Az 1941. évi XV. törvénycikk

a házassági jogról szóló 1894.XXXI. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi rendelkezésekről

I. Házasságkötés előtt szükséges orvosi vizsgálat

1. § A házasság kihirdetését csak akkor szabad elrendelni, illetőleg a kihirdetés alól csak akkor szabad felmentést adni, ha mindegyik házasuló fél harminc napnál nem régebbi keletű tiszti orvosi bizonyítvánnyal igazolja, hogy a lakóhelye szerint illetékes tiszti orvosnál megjelent, egészségi állapotának megállapításához a szükséges felvilágosításokat megadta, magát megvizsgáltatta, és a vizsgálat nem állapította meg fertőző gümőkórt vagy fertőző nemibajot.

A tiszti orvos mellőzheti a vizsgálatot, ha a házasuló nő a belügyminiszter által erre feljogosított orvos bizonyítványát szolgáltatja arról, hogy az első bekezdésben felsorolt kóros állapotok egyike sem állapítható meg. A tiszti orvos elengedheti a házasuló személyes megjelenését és megvizsgálását, ha a

házasuló gümőkór tekintetében az 1940. VI. törvénycikk 11. §-ában, nemibaj tekintetében pedig az ugyanennek a törvénycikknek 35. §-ában megjelölt valamely közegészségügyi szervnek, a honvédség hivatásos állományában tényleges szolgálatot teljesítő személy pedig hivatásos állományú honvédorvosnak vagy honvédegészségügyi intézetnek harminc napnál nem régebb keletű orvosi bizonyítványát szolgáltatja arról, hogy az első bekezdésben felsorolt kóros állapotok egyike sem állapítható meg. Ilyen esetekben a tiszti orvos a bizonyítványban köteles megjelölni az orvosi vizsgálat mellőzésének okát, valamint a bizonyítványt kiállító orvos vagy egészségügyi intézmény nevét és megállapításának tartalmát.

2. § Ha a tiszti orvos az 1. § alá eső betegségekre utaló gyanús jelenséget észlel, a bizonyítvány kiállítását mindaddig felfüggeszti, amíg a házasuló meggyógyul, illetőleg magát az 1. § második bekezdésének második mondatában említett közegészségügyi szerv által megvizsgáltatja, és attól megnyugtató bizonyítványt kap. Ha az utóbb említett bizonyítvány a tiszti orvos által gyanított betegséget nem állapítja meg, ezt a megállapítást kell a tiszti orvosi bizonyítványba felvenni. Ilyen esetben a tiszti orvos a bizonyítvány kiállítását nem tagadhatja meg.

A tiszti orvos eljárásának részletes szabályait, valamint az orvosi vizsgálatokért és bizonyítványokért felszámítható díj mértékét a belügyminiszter az igazságügyminiszterrel egyetértve rendelettel állapítja meg. A jelen törvény végrehajtásához szükséges orvosi bizonyítványok illetékmentesek.

3. § A házasságkötésnél a polgári tisztviselő csak akkor működhet közre, ha a házasulók az 1. §-ban meghatározott tiszti orvosi bizonyítványt bemutatják.

Az 1. §-ban meghatározott tiszti orvosi bizonyítvány bemutatását az eljáró polgári tisztviselő elengedheti: 1. ha a tiszti orvos megállapítása szerint valamelyik házasuló közeli halállal fenyegető betegségben szenved, 2. gümőkór tekintetében, ha az 1940. VI. törvénycikk 11. §-ában megjelölt valamely közegészségügyi szerv bizonyítványa szerint mind a két házasuló fertőző gümőkórban szenved, 3. ha a házasulók együttéléséből a jelen törvény hatálybalépése előtt gyermek született, vagy a nő a tiszti orvos megállapítása szerint a jelen törvény hatálybalépése előtt teherbe esett.

Az 1. §-ban meghatározott tiszti orvosi bizonyítvány bemutatása alól az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve kivételesen felmentést adhat, ha az eset körülményei szerint a házasságkötés következtében a fertőző baj továbbterjesztése és gyermekek születése kizártnak tekinthető, a házasságkötés megengedését pedig méltánylást érdemlő nyomós erkölcsi okok indokolták teszik.

4. § Ha a tiszti orvos a bizonyítvány kiállítását az 1. §-ban említett valamely kóros állapot fennállása miatt megtagadja, erről a bizonyítványt kérő felet a megtagadás okának közelebbi megjelölése nélkül értesíti. A fél a bizonyítvány kiadásának megtagadása miatt panasszal fordulhat a kir. törvényszékhez. A kir. törvényszék a belügyminiszter által kijelölt egészségügyi intézmények véleménye alapján állapítja meg azt, hogy az 1. és 3. § rendelkezései szempontjából az anyakönyvvezető a házasságot kihirdetheti-e, illetőleg a polgári tisztviselő a házasságkötésnél közreműködhetik-e. Az eljárás szabályait – amennyiben szükséges – az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve állapítja meg.

II. Házassági kölcsön

5. § Az Országos Nép- és Családvédelmi Alapból – a költségvetésben erre a célra rendelkezésre bocsátott összeg erejéig – házasságkötés alkalmából kölcsönt lehet adni az arra szoruló egészséges házasulóknak. Ilyen kölcsönt csak olyan házasulók kaphatnak, akik tiszti orvos bizonyítványával igazolják, hogy házasságkötésük sem egymás, sem születendő gyermekeik egészsége szempontjából nem esik kifogás alá.

A belügyminiszter rendelettel állapítja meg azt az időt, amelytől kezdve a kölcsön iránt kérelmet lehet előterjeszteni, s megállapítja a kölcsön összegét, kiutalásának módját és egyéb feltételeit is.

III. A házasság megtámadására és felbontására vonatkozó rendelkezések

6. § A házasságot megtévesztés miatt megtámadhatja a házaspár, ha házastársa az 1. § alá eső betegségekre vonatkozóan a megtévesztést tudva maga idézte elő akár előtte, akár a tiszti orvos vagy a vizsgálatot teljesítő orvos előtt lényeges ténykörülmenynek hamis állításával vagy elhallgatásával, vagy pedig tudta a megtévesztést, amely egy harmadiktól ered. Az 1894. XXXI. törvénycikknek a házasság megtámadására vonatkozó rendelkezéseit ilyen esetben is megfelelően alkalmazni kell.

A perben az orvos köteles a házaspár nyilatkozatairól felvett kérdőívet és a vizsgálatra vonatkozó egyéb iratokat a bíróság felhívására a bíróságnak átadni.

7. § Az 1894. XXXI. törvénycikk 54. §-a azzal egészített ki, hogy megtámadható a házasság tévedése miatt, ha az egyik házaspár már a házasságkötéskor gyógyíthatatlan elmebetegségben szenvedett, és a másik házaspár ezt nem tudta, s a körülményekből sem következtethette.

8. § Házassági bontóperben a házasság felbontását nem akadályozza az, hogy a bontó ok keletkezése után a vétkes házaspár elmebetegségbe esett.

IV. Nemzsidó és zsidó házasságkötésének tilalma

9. § Nemzsidónak zsidóval házasságot kötni tilos.

Zsidó nőnek külföldi állampolgárságú nemzsidóval kötendő házassága nem esik a jelen §-ban meghatározott tilalom alá.

A jelen § alkalmazásában zsidó az, akinek legalább két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született, úgyszintén – tekintet nélkül származására – az, aki az izraelita hitfelekezet tagja. Az, akinek két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként, nem esik a zsidókkal egy tekintet alá, ha ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, s e mellett mind a két szülője házasságkötésük idejében keresztény hitfelekezet tagja volt. Az ilyen személynek azonban nemcsak zsidóval, hanem olyan nemzsidóval is tilos házasságot kötnie, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született.

Az előbbi bekezdés rendelkezéseit a házasságon kívül született gyermekre is alkalmazni kell, ha őt a természetes atya az anyakönyvvezető előtt vagy közokiratban magáénak elismerte, vagy az atyai elismerést a bíróság megállapította.

Atyai elismerés hiányában az a házasságon kívül született gyermek zsidó, akinek legalább egyik nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született. Az, akinek csak egyik nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként, nem esik a zsidókkal egy tekintet alá, ha ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, s e mellett anyja a gyermek születése idejében keresztény hitfelekezet tagja volt.

Zsidóknak a jelen törvény hatálybalépése után kötött házasságból eredő leszármazói is zsidók, tekintet nélkül arra, hogy nagyszülőik mely hitfelekezet tagjaként születtek.

A jelen §-ban foglalt tilalom megszegésével kötött házassága következtében a zsidókkal esik egy tekintet alá az is, aki keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, s e mellett mind a két szülője házasságkötésük idejében keresztény hitfelekezet tagja volt, s nagyszülői közül csak kettő született az izraelita hitfelekezet tagjaként. A jelen §-ban foglalt tilalom ellenére kötött házasságból született gyermek is a zsidókkal esik egy tekintet alá.

Az izraelita hitfelekezetbe a jelen törvény hatálybalépése után áttért olyan személy, akinek a jelen § értelmében tilos volna áttérése előtt zsidóval házasságot kötnie, ha az izraelita hitfelekezet tagjaként zsidóval köt házasságot, a zsidókkal egy tekintet alá eső személy marad akkor is, ha utóbb ismét keresztény hitfelekezet tagjává lesz.

A jelen § rendelkezései nem érintik az 1894. XXXI. törvénycikknek azokat a rendelkezéseit, amelyek külföldi házaspárnak Magyarországon kötött házasságára irányadók.

Az igazságügyminiszter különös méltánylást érdemlő okból kivételesen felmentést adhat a jelen §-ban

foglalt tilalom alól nemzsidó és olyan zsidó között kötendő házasság tekintetében, akinek csak két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként, s ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született, vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett s mind a két esetben az is maradt. Ezt a rendelkezést a házasságon kívül született gyermekre is megfelelően alkalmazni kell.

10. § A 9. §-ban foglalt tilalom ellenére kötött házasság megtévesztés miatt megtámadható, ha a megtévesztés olyan ténykörülmenyre vonatkozik, amely a házastárs személyi állapotának megítélése szempontjából a 9. § értelmében lényeges, s a megtévesztést a másik házastárs tudva maga idézte elő, vagy tudta a megtévesztést, amely egy harmadiktól ered. Az 1894. XXXI. törvénycikknek a házasság megtámadására vonatkozó rendelkezéseit ilyen esetben is megfelelően alkalmazni kell.

V. Büntető rendelkezések

11. § Az anyakönyvvezető, aki a házasság kihirdetését elrendeli, úgyszintén az a polgári tisztviselő, aki a kihirdetés alól felmentést ad vagy a házasságkötésnél – a 3. § második bekezdésében említett eseten kívül – közreműködik a nélkül, hogy a házasulók az 1. §-ban meghatározott tisztiorvosi bizonyítványt bemutatják volna, vétséget követ el, és egy évig terjedhető fogházzal valamint viselt hivatalának elvesztésével büntetendő.

12. § Az a házasuló, aki az 1. §-ban meghatározott orvosi bizonyítvány megszerzése végett egészségi állapotának megállapítása alkalmával lényeges kérdésben tudva hamis adatot ad elő vagy lényeges adatot elhallgat, vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Ha a házasság létrejött, az első bekezdésben meghatározott bűncselekmény miatt bűnvádi eljárásnak csak a sértett házastárs indítványára van helye.

13. § Az, aki az 1878. V. törvénycikk 329. §-ának esetén kívül erre nem jogosulttal valakire hátrányos olyan adatot közöl, amelyről az 1. §-ban meghatározott orvosi bizonyítvány kiadásához szükséges nyilatkozatból szerzett tudomást, a sértett fél indítványára vétség miatt hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

Az eljárás a kir. járásbíróság hatáskörébe tartozik.

14. § Az a magyar honos nemzsidó, aki zsidóval, az a zsidó, aki magyar honos nemzsidóval, úgyszintén az a magyar honos zsidó férfi, aki külföldi honos nemzsidó nővel a 9. §-ban foglalt tilalmat megszegve házasságot köt, büntetést követ el, és öt évig terjedhető börtönnel, hivatalvesztéssel és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő. Ugyanígy büntetendő az a polgári tisztviselő, aki tudja, hogy a 9. §-ban foglalt házassági akadály áll fenn, és a házasság megkötésénél közreműködik. Ha pedig a polgári tisztviselő gondatlanságból működik közre az ilyen házasság megkötésénél, vétséget követ el, és büntetése három hónapig terjedhető fogház.

Az ebben a §-ban meghatározott bűncselekményekre az 1878. V. törvénycikk 7. §-ának rendelkezéseit alkalmazni kell.

15. § Vétséget követ el, és három évig terjedhető fogházzal, hivatalvesztéssel és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő az a zsidó,

aki magyar honos tisztességes nemzsidó nővel házasságon kívül nemileg közösül, vagy

aki magyar honos tisztességes nemzsidó nőt házasságon kívüli nemi közösülés céljára a maga vagy más zsidó részére megszerez, vagy megszerezni törekszik.

A cselekmény büntett, és büntetése öt évig terjedhető börtön, hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, ha a tettes

1. a cselekményt csalárdsággal, erőszakkal vagy fenyegetéssel követte el,

2. a cselekményt hozzátartozója ellen vagy nevelés, tanítás vagy felügyelet végett reábízott vagy neki alárendelt személy ellen követte el,

3. a cselekményt akkor követte el, amidőn a nő életének huszonegyedik évét még nem töltötte be,
4. a cselekményt annak ellenére követte el, hogy ilyen vétség miatt megbüntették, és büntetésének kiállása óta tíz év még nem telt el.

Abban a tekintetben, hogy a jelen § alkalmazása szempontjából ki a zsidó, illetőleg ki a nemzsidó, a 9. § rendelkezései irányadók.

Az ebben a §-ban meghatározott bűncselekményekre az 1878. V. törvénycikk 7. §-ának rendelkezéseit alkalmazni kell.

VI. Vegyes és záró rendelkezések

16. § Az olyan úgynevezett erdélyi szombatos vagy ivadéka, aki származásánál fogva nemzsidó (9. §, 1939. IV. törvénycikk 1. §), és nem tagja az izraelita hitfelekezetnek, mind a jelen törvény 9., 10., 14. és 15. §-ának, mind a zsidókra vonatkozó egyéb jogszabályoknak alkalmazása szempontjából a nemzsidókkal esik egy tekintet alá.

A szükséges részletes szabályokat, ideértve az igazolás módozatait is, az igazságügyminiszter rendelettel állapítja meg.

17. § A jelen törvény hatálybalépésének napját – az 5. § kivételével – az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve, az 5. § hatálybalépésének napját a belügyminiszter rendelettel állapítja meg. A jelen törvény egyes §-ait különböző időpontokban is hatályba lehet léptetni.

Ezt a törvényt az érdekelt miniszterek hajtják végre.

A házasságkötési eljárás körében a szükséges utasítást az igazságügyminiszter adja ki, s ebben a külföldön lakó házaspárok tekintetében a szükséghez képest a jelen törvény rendelkezéseitől eltérő szabályokat állapíthat meg.

A szerkesztő megjegyzése: A fenti törvény tervezetét éppen hetven éve, 1941. június végén nyújtották be a magyar királyi parlamentnek. A jelenlegi országgyűlés által a 2011. április 18-án megszavazott alkotmány „Nemzeti hitvallás” c. bekezdésében – melyre a magyar nemzet nevében és a szentkorona tanra való hivatkozással került sor – a következő szöveg szerepel:

„Nem ismerjük el történelmi alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését. Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését. Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, amely egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk annak érvénytelenségét. Egyetértünk az első szabad Országgyűlés képviselőivel, akik első határozatukban kimondták, hogy mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki. Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaállítását 1990. május másodikától, az első szabadon választott népképviselői megalakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.”

A nyilatkozat – mindamelllett, hogy alkotmányjogi szempontból értelmezhetetlen és fölösleges – komoly aggályokat vet fel azzal kapcsolatban, hogy tehát mindaz, ami nem írható „idegen megszállások” számlájára, az a magyar nemzet által vállalható. Így például a következő zsidótörvények: az 1920. XXV. tc., az 1928. XIV. tc., az 1938. XV. tc., az 1939. IV. tc., az 1940. XIX. tc., az 1941. XV. tc., az 1942. VIII. tc. és az 1942. XV. tc.

A Marczius Tizenötödike szerkesztősége a magyar nemzet mindazon tagjai nevében, akik a magyar szabadság és demokrácia eszméit Petőfi Sándor szellemében őrzik, határozottan tiltakozik az ellen, hogy ránk hivatkozva olyan nyilatkozatot tegyen bárki is, ami nem határolódik el világosan nemcsak a fajgyűlölettől, de annak még a gyanújától, árnyékától is!

Leiningen-Westerburg Károly levelei és naplója VII. rész

Görgey ruházata fölöttébb egyszerű volt. Őrnagyi uniformisban járt, mindig begombolva, fején közönséges csákó tokban, álla körül annak szíja, lábán jóval térden felül érő nagy csizma, oldalán jókora kard és egy bőrtáska jobb vállán. Kesztyűt sohasem viselt. Felöltőnek feketésbarna fókabőrből való kabátot használt. Az egész feltűnően egyszerű, és mégis festeni való.

Tán csodálkozva kérdezed, miképp adhatta át magát a te higgadt, komoly Károlyod oly rajongón egy más egyéniség befolyásának. Hidd el, édes Liza, a mély érzelmeket nem szabad ama szavak szerint mérnünk, melyeket tiszteletünk tárgyához intézünk. – Soha szám egy szót sem mondott barátságról vagy ragaszkodásról. Érzelmeimet iránta tetteim mutatták. – És te, életem csillaga, tán azt hiszed, kevésbé drága vagy nekem, mert sohasem szóltam hozzád szenvedélyesen? Ne hidd. Ama kevés ember közt, kit igazán szeretek, te vagy az a nap, mely minden más érzést hevítve életet és színez. – A távollétnek, a bűnnek egy éve még csak növelte szerelmemet. Boldogságom, bánatom, reményem mind benned központosul. – A csalódás keserű iskolája, melyen végigjártam, nem tett mogorvává és embergyűlölővé, ellenkezőleg, jellemem nyugodtabb, szelídebb, mint azelőtt. A börtön magányra készítetett, hogy bensőnkbe pillantsunk. Megvizsgáltam magamat, fölfedeztem és megismertem hibáimat, és azon erős eltökélés, hogy forrásukat kikutassam és elnyomjam, jobb emberré fog tenni, mint voltam.

Nem áltatom magam hiú ábrándokkal, tudom, hogy az emberi törvények elítélik, amit tettem; tudom, hogy súlyos ítélet vár reám. Csak emlékek és remények láncolata az egész emberi élet. – Ha egyszer kiszabadulok, te is boldogabb leszel, mint eddig, mikor nyughatatlan, elégedetlen lényem neked sok bánatot okozott. Sok mindenben csalódtam, és lehültem. Csak tebenned, Lizám, nem csalódtam soha, és jövő életem a te és a gyermekeink javának lesz szentelve.

Görgeyt nem az első benyomás hatása alatt rajzoltam, hanem olyannak, minőnek hosszabb ismeretség után láttam, ezért elmondok még egyet-mást, reá vonatkozót, mit később tudtam meg.

Atyja szegény, de családja előkelőségére nagyon büszke szepesi nemesember volt, ki fiát természetesen ugyanazon elvekben nevelte. A fiúnak erőteljes, könnyen fellobbanó lelkében ezek az elvek nagyon is meggyökereztek. A büszkeség különben is szemet szűrő tulajdonsága volt; ekkor határozott irányt is nyert, egész a túlzásig büszke volt nemességére. – Így lépett az iskolába, hol csakhamar meg kellett győződnie, hogy másoknak több okuk van világi dolgokkal büszkélkedni, mint neki. Szegény volt, nagyon szegény, és így sokról le kellett mondania, mit mások igen könnyen élveztek. Még csak gyümölcsre sem tellett neki, és néznie kellett, mint torkoskodnak társai, de ő inkább lopott volna, ha hajtja a szüksége, mintsem, hogy kolduljon. Most már nevetségesnek látszott előtte a nemesi büszkeség – koldus voltával büszkélkedett, és nagy keserűség töltötte el a gazdagság iránt.

Gyakran nevetve mondta, hogy tehetsége van a lopásra: nem akadt nála különb merész gyümölcstolvaj. Tehetségei lassan fejlődtek, de amit egyszer magáévá tett, az az övé maradt végig. A tullni hadapródiskolába való lépése (valójában utásziskola, ahová Görgey 1832-től 1836-ig járt, előtte a 60. Wasa gyalogezredben volt hadapród – a szerk. megj.) reá nézve új élet kezdetét jelölte. Csakhamar kivált tehetségével, de még inkább makacsságával, amellyel néhány tudományágnak nekivetette magát. Már itt nagyon dicsérték szigorú jogérzetét. A gyöngye mindig oltalmat talált nála. Most előbbi érzelmeink semmiségét fölismerve, újfajta büszkeség ébredezett benne. Kiválóságával akart becsületet szerezni nevének. Epedő sóvárgással nyelte a Magyarország történetéről szóló könyveket, de sehol sem találta a Görgey nevet, sehol sem látta, hogy ősei valamivel kitűntek volna. Az erős indulatú, szenvedélyes ifjút ez nagyon bántotta. Most volt előtte biztos cél, és rendületlen kitartással szentelte magát a hivatásához szükséges tudományoknak.

A tullni iskolából a Wasa ezredbe került vissza, mint hadapród megkezdte a szolgálatot, és azt hiszem,

nemsokára a magyar testőrségbe osztották be. – Most már tiszt volt egy olyan intézményben, amelyben minden eszköz rendelkezésére állt elméjének tudományos kiművelésére. A legjobb növendékek egyikének tartották, és társai közt neki volt a legnagyobb tekintélye; ha veszekedés támadt, őt kérték föl ítélőbírónak. Komolysága és már megedzett jelleme társainak föltétlen becsülését szereztek meg neki. Még tanárai is felnéztek rá és derék tulajdonságaihoz illő tisztelettel bántak vele. – De Bécs, a szép, nagy, frivol Bécs, a maga születési és pénzarisztokráciájával vajon őt is felvidította-e, mint a legtöbb embert? – Nagyon is világosan érezte, hogy pénz és magas származása az előrejutásnak majdnem egyetlen eszköze. Mily keserű ez a belátás oly jellemű embernek, ki dicsőségre szomjazik, és ez eszközökkel nem rendelkezik! Nem csoda, ha végtelen keserűséggel töltötte el, és meggyűlölte az arisztokráciát. Mennyi szomorú csalódáson kellett átmennie, mennyit kellett tapasztalnia, míg makacs jelleme elismerte, hogy az emberektől túlságosan sokat követelt, és hogy a szabadságról és egyenlőségről való eszméje is csak üres árnyék, szép álom.

A testőrségtől a Nádor huszárokhoz osztották be, és itt bátor és derék tisztnek tartották. Nemsokára főhadnagy és ezredsegédtiszt lett. De nyugtalan elméje e viszonyok közt sem talált békét. Hazaszeretete már testőrkorában nőttön-nőtt, és hasonló érzelmű barátaival való társalkodása csak növelte fájdalmát, hogy hazájának nem használhat semmit. – Egyre hevesebb vágyat érzett, hogy kellemetlen helyzetéből szabaduljon. Egy csekélység elég volt hozzá, hogy határozzon.

Egy este beszélte el nekem, egy barátja több barátjával borozgatott, szívük megnyílt, szájuk kimondta merész óhajtaikat. Magyarország viszonyairól folyt a beszéd, és lelkesedve emlékeztek meg Magyarország törvényes szabadságának előharcosairól. Mily hevesen kellett e tétlenségre kárhozottatott ifjak fejében föltámadni a gondolatnak, hogy ők is részt vegyenek a nemzetük javára folyó küzdelemben. – Lelkesedésükben megfogadták egymásnak, hogy kilépnek a szolgálatból, és más módon szolgálnak a hazának. Széjjelmentek – és másnap már más szemmel nézték a világot. Nyugodtabb fővel meggondolták, hogy bolondság egy állást – bárminő csekély – egy ábrándképért otthagyni; röviden, megfeledkeztek a lelkesedés egy föllobbanó pillanatában tett ígéretről. Csak Görgey vette komolyan, mert elhatározása nem egy elhamarkodott ígéretnek, hanem érett megfontolásnak volt következése. Kivetelt, bár ő volt a legszerényebb köztük, és neki okozott legtöbb gondot további megélhetése, hiába próbálták társai, sőt előljárói is mindenképp lebeszélni. (A „barát” elbeszélése meglehetősen anekdotaszerű. Maga Görgey a bátyjához írt levelében szolgálata alantas mivoltának megelégedésével, valamint Magyarország és egy tevékenyebb, szabadabb élet iránti vágyódásával indokolja kilépését. – a szerk. megj.)

Prágában láttuk ismét, a vegytan tanulmányával elfoglalva. Az őt jellemző állhatatossággal hihetetlen gyorsan behatol e tudományokba, úgyhogy a tanárát is kiségezhette. – Itt ismerkedett meg mostani feleségével. Nevelőnő vagy társalkodónő volt egy igen tisztességes házban szellemes, jó tulajdonságokkal ékes, de éppoly szegény, mint ő. De mit törődött ő a gazdagsággal, majd csak megélnék. Megházasodott tehát, nem is bánta meg soha, nem is volt reá oka. De bármily boldognak érezte magát, nyughatatlan lelke nem hagyta békén. Prágából visszatért hazájába. Egy nagynénje azt az ajánlatot tette neki, hogy vezesse gazdaságát, ő pedig eltartja feleségével együtt, míg önálló egzisztenciát nem alapíthat. Nagy örömmel fogadta ezt az ajánlatot, mely tisztességes megélhetést biztosított neki. E helyzetében lepte meg őt 1848. március 15-e.

Minő kilátás tárult föl egyszerre tevékenység után epekedő lelke előtt! Végre eljött a pillanat, mikor cselekedhetett, mert szellemi ereje megsejtette, hogy nem alárendelt hely van részére kijelölve.

Gyorsan határozott: ami kevés pénze volt, megosztotta feleségével, és Pestre ment, hogy közhonvédnek besoroltassa magát. Ez az eljárás egészen megfelelt jellemének: tiszt állásért folyamodnia kellett volna, de senki sem tilthatta el attól, hogy közkatona legyen. De sokan voltak, akik őt régebben ismerték, s ha nem is jön Pestre, fölkeresték volna. Kinevezték századosnak, és ezzel megkezdődött nyilvános szereplése. Mostantól fogva nyughatatlansága, elégedetlensége elhagyja; a maga helyén van, tudja, mit akar.

Egy tiszt, aki vele egy zászlóaljban szolgált, gyakran elmondta nekem, mennyire atyja volt ő századának, és mennyire imádták őt katonái. Egy asztalhoz ült altisztjeivel, szolgálatban és azon kívül is oktatta őket, ennek következtében néhány hét alatt elérte azt, amihez másoknak sok hónapra volt szükségük. Az első zászlóaljakban eleinte a legénység közt is igen sok volt az intelligencia, és célszerű vezetés mellett könnyen lehetett belőlük jó tiszteket képezni. (Maga a 3. zászlóalj több mint kétszáz tisztet szolgáltattott.) Ezért nem szabad csodálkozni azon, hogy oly bizalmas volt alárendeltjeivel, nem is kockáztatta tekintélyét, mert komolysága és szigorúsága biztosította megbecsülését.

Több ízben ajánlottak föl neki állást a hadügyminisztériumban, de ő mindig visszautasította. Nemsokára őrnagy lett. Mint ilyen, kitűnt a pákozdi csatában Jellačić ellen (Görgey nem vett részt ebben az ütközetben – a szerk. megj.). Igen tevékeny szerep jutott neki Roth és Philippovich elfogásánál, de már ekkor viszályba keveredett Perczellel. Ez a nyomorult csirkefogó megfenyegette, hogy agyonlöveti, mert Görgey megmondta neki az igazságot. A nagy szájhős talán már akkor sejtette, mert nem volt ostoba, hogy e mellett az ember mellett csakhamar szétfoszlik kérészéletű dicsősége. De Görgey acélos nyugalma még ennek a hiénának is imponált.

Valamivel előbb (innen megint tintával folytatódnak a feljegyzések – a szerk. megj.) a Csepel-sziget parancsnokságát bízták rá. Csak őrnagy volt, két idősebb törzstisztet, Meszlény őrnagyot és Szalay ezredest mégis alája rendelték, mindenben kötelesek voltak az ő parancsai szerint eljárni. Ez a két úr iparkodott ellene dolgozni, de az ő hidegvérű szigorúsága csakhamar elrontotta játékukat. Ily viszonyok közt fogták el Görgey előőrsei a szerencsétlen Zichy Ödönt és unokaöccsét, Pált, de az utóbbit nemsokára szabadon bocsátották. A foglyot a két említett úr vette át. Görgey csak akkor értesült a dologról, mikor már minden elő volt készítve, hogy Zichyt Pestre küldjék. Felbőszülve azon, hogy őt mellőzték, és ismerve ezt a két embert, akiket minden rosszra képesnek tartott, magához hívatta őket, és megkérdezte, miért titkolták előtte Zichy elfogását. Mentegetőztek, hogy nem akartak nála alkalmatlankodni, hogy az egész dologot nem tartották fontosnak stb. Ezek az üres kifogások még gyanakodóbbá tették, és azt kérdezte: miért akarták a gróft Pestre küldeni?

Eleinte kerteltek, de mivel Görgey nem engedett, végre bevallották szándékukat: jól tudták, hogy Zichy a haditörvények szerint a halál fia, de rangjára és kiterjedt hatalmas rokonságára tekintettel kellett lenni, mind a maguk érdekében, mind a forradaloméban. Nem akarták magukra vonni e hatalmas család bosszúját azon esetre, ha Magyarország elbukik, és ezért azt a tervet koholták, hogy Pestre vigyék, hol ugyanaz a sors várt volna rá, melynek a nemes Lamberg esett áldozatul. – Ilyenek voltak a forradalom nagy hősei, inkább eltűrtek volna egy gyáva és szörnyű gyilkosságot, mint hogy ki merjenek mondani egy meggyőződésük szerint is igazságos ítéletet. Forradalmunk egész történetén átvonul ez az aggodalom, a sikerében való kételkedés, megbénítva minden energiát, és mindent a vakszerencsének engedve át. Görgey szólni sem tudott; ilyen elvetemültséget még nem tapasztalt. Mikor végre meg tudott szólalni, nem volt a megvetésnek olyan szava, mellyel el ne halmozta volna őket. Görgeyben már akkor kezdett gyökeret verni a mély ellenszenv a forradalom vezetői ellen, mert eszközeik annyira ellenkeztek az ő egyenes, férfias gondolkodásával, hogy semmiképp nem barátkozhatott meg velük.

Zichy Ödönt haditörvényszék elé állították, és egyhangúlag halálra ítélték. Magyar haditörvényszék nem menthette föl. Kivégzéséről Görgey a következőket mondta nekem: kezdetben Zichy nagyon nyugodt volt, és úgy látszott, meg van győződve róla, hogy őt csak meg akarják rémíteni. Egész nyugodtan beszélt, és még tréfálgzott is a helyzeten. De mikor látta a komoly előkészületeket, és a hóhér közeledett hozzá (naplemente volt), kérdi egy tisztótól: „Ugye csak tréfa?” – Mikor ez biztosította afelől, hogy komoly a dolog, és készüljön a halálra, elvesztette bátorságát, és siránkozó hangon többször kiáltotta: „Őrnagy Ur! Őrnagy Ur!” És mikor választ nem kapott, nagyon leverve: „Nincs itt!” – Pedig Görgey közel állott hozzá, köpenyébe burkolózva, és látta, hogy Zichy kezével a szájához nyúl, és aztán némán, szinte érzéketlenül a bakó kezébe esik. Görgey meg van róla győződve, hogy Zichy abban a pillanatban, melyben belátta, hogy elveszett, kábító vagy halálos mérget vett be. Ezt igen valószínűvé teszi, hogy utolsó pillanataiban már szinte élettelennek látszott: mindjárt a szomorú aktus után, bár egy katona ügyetlen keze végezte ki, nem volt benne semmi nyoma az életnek, és arca sokkal hamarabb, mint ez történni szokott, sötétfekete színűvé vált. – Nem valami nagy bűne, hanem könnyelműsége idézte elő halálát. Nagyon is kicsinyelte a forradalom erejét, és elvállalta Jellačić kiáltványainak terjesztését, ami semmi esetre sem volt egy Zichy gróf dolga. Mikor Jellačić az ismeretes fegyverszünet (a pákozdi csatát három napos fegyvernagy követte – a szerk. megj.) segítségével a magyar sereg és tán a megsemmisülés elől ügyesen, de tán nem egészen becsületesen kitért (ezt megítélni a történelem dolga), a magyarok üldözőbe vették, és Görgeyt a felső táborban találjuk, hol már általánosan elismerték derék és körültekintő katonának. – Midőn Parndorfban tanácskoztak, hogy átlépjék-e az osztrák határt vagy sem, jellemző éles logikájával ellene mondott e tervnek, és már akkor magára vonta Kossuth figyelmét, talán aggodalmát is. Elhatározták a határ átlépését, és a schwechati csatában (1848. október 30-án) a magyar haditestek e szomorú, majd hogy azt nem mondtam, nevetséges kezdeténél ő volt az, aki néhány bátor férfiúval legalább némileg megmentette a magyar fegyver becsületét. – Bécs elesett, és most Ausztria egész ereje Magyarország ellen fordult. Moga lemondott, és e válságos körülmények közt senki sem merte elvállalni a fővezerséget. Mindenki Görgeyre fordította szemét, és Kossuth, bár Görgeynek emelkedése aggasztotta, mégis ennek az ifjú embernek kellett, hogy fölajánlja a fővezerséget. Mindenki Görgeyre fordította szemét, és Kossuth, bár Görgeynek emelkedése aggasztotta,

mégis ennek az ifjú embernek kellett hogy följánlja a fővezérséget. Az általános helyeslés bizonyította, hogy őt tartják e súlyos viszonyok közt megfelelő embernek. Elfogadása felől egyszer így nyilatkozott előttem: „Ilyen pillanatokban érzem, olyan vagyok, mint az a flegmatikus ember, aki egy hídon állva látja, hogy valaki a vízbe esett. Egy-két heves vérű ember utána ugrik, és én nyugodtam nézem, meg tudják-e menteni. Ha igen, jól van; ha nem, megpróbálom én, és megfeszítem minden erőmet, hogy kimentsem. Nincs bennem annyi nagyravágyás, hogy előretolakodjam, de a legnagyobb mértékben megvan bennem az a nagyravágyás, hogy vállaljam, amire másnak nincs bátorsága. Ha más lép föl elszántan, nem keltem volna versenyre vele.”

Csakhamar igazolta a beléje helyezett bizalmat. A nemzetőrség többnyire hazakergette, és szigorú következetességével rendre és engedelmességre szoktatta a már majdnem fölbomlott magyar sereget.

Bár egyelőre nem szerzett babért, mégis igen nagy az az érdeme, hogy ezt az ifjú sereget összetartotta. Mert a huszárokat és néhány zászlóaljat leszámítva a sereg többsége nemrég toborzott honvédszászlóaljkból állt, és tüzérségének csak egy része szolgált már régebben. Hogy ez a sereg a régi és vitéz osztrák sereggel szemben nem állhatott meg, az érthető, de hogy több vereség után még mindig kész volt az ellenállás folytatására, az valóságos csoda. A mosoni kis csetepatét (amelyen 1848. december 18-án egy kisebb huszárcsapattal visszaverte Jellačić elővédjét – a szerk. megj.) kivéve, mely javunkra dőlt el, és melyet a Bánságban nagyszerű győzelemként kürtöltek ki, Görgeynek folyton hátrálnia kellett Budáig. A Duna bal partjára való visszavonulás a szájhős Perczelnek – aki Görgey parancsa ellenére elfogadta a csatát, móri veresége után – elkerülhetetlenül szükségessé vált (Görgey nem volt Perczel fölé rendelve, utóbbi Kossuth sürgetésére bocsátkozott harcba a túlerejű ellenséggel, és súlyos vereséget szenvedett 1848. december 30-án – a szerk. megj.). Görgey Vácon át vonult tovább, itt bocsátotta ki ismeretes nyilatkozatát (1849. január 5-én), mellyel – bármennyire elégedetlenek voltak is vele a republikánusaink – egyedül akadályozhatta meg, hogy a tisztek legnagyobb része elhagyja a sereget. Csak annak kimondása, hogy hívek maradnak a királyra és az alkotmányra tett eskükhöz, tarthatta őket vissza. Perczel Szolnok felé vonult, hogy – Görgeynek gyakran használt kifejezése szerint – fedezze a kormány és a törvényhozó testület szentelt hulláit.

Két hónapon át a mindenkorra emlékezetes téli hadjárat foglalkoztatta Görgeyt, ebben mind ő, mind lovagias ellenfele, Schlick altábornagy hervadhatatlan babérokat szerzett. – Emez egy régi seregnek kitűnő szervezetére és vitézségére támaszkodhatott, Görgey viszont otthon volt e hegyek közt, és nagy segítséget talált a lakosok többnyire jó érzületében. Mindkét vezér, majd győztesen, majd vesztesen, mindegyik egyszer csaknem elvágva, és csak nagy művészséggel és lélekjelenléttel menekülve (Görgeynek egy kis alagutat kellett ásatni, hogy megmenekülhessen) úgy állt egymással szemben, mint két nagy sakkjátékos, és mindketten le nem győzve – kölcsönösen megbecsülve egymást – léptek ki a harcból. (Görgey felső-dunai hadtestének Aulich hadosztályát – amely a Szalka-hegyen 1849. január 20. és 23. között Körmöcbányáról Besztercebányára egy régi bányajáratot felújítva illant el – nem Schlick hadosztálya, hanem Götz és Jablonowsky dandárjai fenyegették. – a szerk. megj.)

Ha a történelem egykor pártatlanul ítél e hadjárat felől, alig döntheti el, hogy a két hős közül melyik szerzett nagyobb dicsőséget.

Délibáb

Petőfi Sándor: Föl

Elég soká voltunk fajankók,
Legyünk végtére katonák!
Elég volt már a furulyából,
Riadjatok meg, harsonák!

Elöl pofoznak, hátul rúgnak,
Hazám, tovább is túrsz-e még?
Nem lobbansz föl, míg mennykővével
Föl nem gyújt a haragos ég?

Oh nemzetem, hát bírnak téged
Örökké féken tartani
A nagyfejűek s kisszivűek
(A táblabírák) szavai?

Vagy úgy van, amint ők beszélnek,
Hogy elfajult már a magyar,
Hogy gyöngeségből, gyávaságból
Harcolni nem bír, nem akar?

Hazugság, szennyes gaz hazugság
S mint a nyelvetek, akkora;
Nem pezsg, nem habzik a magyar nép,
Csendes, de tüzes, mint bora.

Csak volna harc, csak öntenék már
Vérünket, bárcsak öntenék!
Majd meglátjátok, holtrészeg lesz
Minden csepptől egy ellenség.

Siess, hazám, napfényre hozni
Világraszóló híredet,
Mit német járom, német ármány
Elrablott és eltemetett.

Jőjjön ki kardod a hüvelyből,
Mint fellegek közül a nap,
Vakúljanak meg s megvakúlnak,
Akik reápillantanak.

Elég soká voltunk fajankók,
Legyünk végtére katonák!
Elég volt már a furulyából,
Riadjatok meg, harsonák!

Pest, 1848. június

Petőfi Sándor: A márciusi ifjak

Szolgaságunk idejében
Minden ember csak beszélt,
Mi valánk a legelsők, kik
Tenni mertünk a honért!

Mi emeltük föl először
A cselekvés zászlaját,

Mi riasztók föl zajunkkal
Nagy álmából a hazát!

A földet, mely koporsó volt
S benn egy nemzet a halott,
Megillettük, és tizennégy
Miljom szív földobogott.

Egy szóvá s egy érzelmmé
Olvadt össze a haza,
Az érzélem „lelkesülés”,
A szó „szabadság” vala.

Oh ez ritkasép látvány volt,
S majd ha vénül a világ,
Elmondják az unokáknak
Ezt a kort a nagyapák.

És mi becsben, hírben álltunk,
Míg tartott a küzdelem,
De becsünknek, de hírünknek
Vége lett nagy hirtelen.

Kik nem voltak a csatán, a
Diadalhoz jöttek,
S elszedék a koszorúkat,
Mert a szóhoz értenek.

E sereg, mely, míg a harc folyt,
El volt bujva vagy aludt,
Igy zugott a diadalnál:
Mi viseltünk háborut!

Legyen tehát a tiétek,
A dicsőség és a bér,
Isten neki... nem küzdénk mi
Sem dicsőség-, sem díjért.

És ha újra tenni kell majd,
Akkor újra ott leszünk,
És magunknak bajt s tinektek
Koszorúkat szerezzünk.

Viseljétek a lopott hírt,
A lopott babérokot,
Nem fogjuk mi fejetekről
Leszaggatni azokat.

Abban lelünk mi jutalmat,
Megnyugoszuk mi azon:
Bárkié is a dicsőség,
A hazáé a haszon!

Pest, 1848. június

Charles Baudelaire: A tömeg

Nem mindenkinek adatott meg, hogy megmártózhasson a sokaság fürdőjében: a tömeget élvezni művészet, és az emberi faj rovására csak az tobzódhat így az életerőben, akibe már bölcsőjében belelehelte egy tündér a jelmezek és az álarc iránti vonzalmat, az otthonnal szembeni gyűlöletet és az utazás szenvedélyét.

Sokaság, magányosság: azonos és felcserélhető fogalmak a teremtő és termékeny költő szótárában. Aki képtelen benépesíteni a magányát, az még kevésbé lehet magányos a sürgő-forgó tömegben.

A költő összehasonlíthatatlan előnye, hogy tetszése szerint lehet önmaga vagy bárki más. Amikor úgy akarja, behatol minden személyiségbe, mint a bolygó lelkek, amelyek testet keresnek. Csak neki üres minden; és ha bizonyos helyek látszólag zárva maradnak előtte, az csak azért lehet, mert nem tartja érdemesnek, hogy felkeresse őket.

A magányos sétáló eltöprenkedve, sajátos mámorral érzi meg e sajátos közösséget. Aki könnyen adja magát össze a tömeggel, az jól ismeri az örömeket, amelyeket örökre elveszít a kofferként bezáródó egoista és a puhatestűként visszahúzódó lusta ember. A költő sajátjának tekint minden hivatást, minden örömet és minden nyomorúságot, mely kínálkozik neki.

Az, amit az emberek szerelemnek mondanak, nagyon kicsi, nagyon korlátozott és nagyon gyenge ahhoz a kimondhatatlan orgiához, a léleknek ama szent prostitúciójához képest, amely a maga teljességében jelenik meg mint költészet és szeretet, ahhoz, ami váratlanul tűnik fel; az ismeretlennek, amely elsuhan.

Néha nem árt megleckéztetni a világ boldog embereit azzal, hogy léteznek magasabb rendű, hatalmasabb és kifinomultabb boldogságok az övékéinél. A gyarmatok alapítói, a népek pásztorai és a világ végére kiűzött misszionárius papok kétségtelenül ismernek valamit ebből a titokzatos mámorból, és a hatalmas család kebelében, amelyet géniuszuk teremtett, olykor alighanem nevetniük kell azokon, akik panaszkodnak hányatott sorsuk és szűzies életük miatt.

Fordította: Ballai László

Ballai László: Az arcmás

– részlet az író most megjelent kisregényéből –

Alakulatunkhoz október közepe táján beosztottak egy munkaszolgálatos századot. Mondanom sem kell, hogy a szerencsétlenek azonnal jó néhányunk otromba tréfáinak céltáblájává váltak. Csakhogy ezek a zsidók mind folyékonyan társalogtak a németekkel, nem egy tisztünk is közülük választott magának tolmácsot. Hogy fenntartsák irodalmi műveltségüket, ki, amelyik magyar versre emlékezett, azt leírta, antológiát állítottak össze, abból több tucatnyi másolatot készítettek és körbeadták. Még a dandárparancsnoknak is leesett az álla, hogy micsoda magyar költők vannak Petőfi Sándoron kívül. A muszosok azután pillanatok alatt összehozták a színi társulatot, minden szükséges karakterrel, kórossal, zenésszel. Még hangszereket is tudtak applikálni. Bármilyen került a kezükbe, kondér, fűrészlap, pohárkészlet, előbb-utóbb megszólalt. Olyan fergeteges szeánszokat produkáltak, hogy megint lecsepúrágózhattuk gyermekkorunk vándorszínészeit. Akadt közöttük színi igazgató, rendező, drámaíró,

zeneszerző, színész, de ami a legjobban meglepett, az orvosok, ügyvédek, mérnökök, tanárok szintén fejből mondták a verseket, és tudtak kottát olvasni, énekelni, táncolni. Ritter Eduárdtól, akivel a legjobban összebarátkoztam közülük, megkérdeztem, miképp lehetséges ez.

„Te hogyan osztod be a keresetedet?” – kérdezett vissza.

„Hogyan, hát elköltöm, amire kell” – feleltem zavartan.

„De mire kell költeni?”

„Végképp nem értelek.”

„Az ember a keresetének egyharmadát megtakarítja, egyharmadából él, egyharmadát pedig tanulásra fordítja. Mi, akiket a magyar társadalom kilökött magából mint szemetet, egytől egyig kiművelt polgáremberek vagyunk. Nem csupán tanultak, valamely szakmát úgy-ahogy elsajátítók. Örökké tanulók, mindannak megismerésére vágyók, amely ugyan nem tartozik szűkebb munkaterületünkhöz, de tágabb értelemben emberré varázsol minket.”

Emberré varázsol. Átok a háború, de ha nem akadok össze benne Ritter Eduárddal, legfeljebb az iparosságig viszem. A vele történt beszélgetéstől fogva a legkonokabbul tanító akartam lenni, ez segített át a voronyezsi katasztrófán és az orosz hadifogságon.

Amikor elmeséltem katonatársaimnak a Görgeyvel kapcsolatos történeteimet, csúnyán lehurrogtak.

„Fúj, a hazaáruló!”

„Micsoda szemét!”

„Miatta veszett oda a szabadságharc!”

Zuhogtak rám a zsigerekből feltörő, értelmetlen megjegyzések, mint a jégeső.

Amikor Ritter Eduárdnak félve felemlítettem az esetet, megveregette a vállamat, és azt mondta, bízam csak rá a dolgot. A következő előadáson én fogom alakítani Görgeyt.

„Én, de hisz engem meglincselnek ezért” – tiltakoztam.

„Ugyan, Görgey is életét áldozta volna a szabadságért Schwechatnál, Hodrusnál és a monostori sáncoknál, utóbbi helyen életveszélyes sebet kapott – söpörte félre ellenkezésemet Ritter. – Én egy orosz tisztet fogok játszani.”

„Az, hogy Kossuth a haza válságos helyzetében korábbi kudarcai dacára ismét Dembinszkyt nevezte ki a hadsereg főparancsnokának, semmi mással nem magyarázható, mint a beosztásom alatt álló csapatok kormány alá rendelésének kétségbeesett igyekezetével – mondtam a színpadon, Görgeyként. – Az altábornagy haditervének, amelyet a minisztertanács elfogadott, legelső feladata a Komáromban hagyandó 20 ezer emberen kívül minden haderőnköt a Maros és az Alsó-Tisza körül vonni össze, hogy azután az oroszokat és osztrákokat egyesült erővel egymás után megsemmisítsük, vagy ha ez nem sikerül, Erdélyig visszavonulva találunk kiindulópontot Magyarország végleges visszahódításához.

A haditerv, szerintem, kirívó ellentmondásokról hemzsegett. A túlerejű koncentrikus támadásokkal sikeresen szembeszállni akaró hadvezér első feladata felismerni, melyik a főtámadás. Ám ez esetben két főtámadással, az osztrákkal és az oroszokkal kell megbirkóznia, amelyek mindegyike, mellétámadásokkal kombinálva, elég erős, hogy a sikeres védelmet aggasztóan kétségessé tegye, ráadásul a védekező felet teljes bekerítéssel is fenyegeti. Csak a va banque vagy valamely menedékhely biztosítása céljából az ország védelmének feladása között választhatunk. Ha va banque-ra szánjuk el magunkat, akkor a két főtámadás közül az egyiket, a haderőnk súlypontjától távolabb esőt egyelőre mellétámadásnak kell tekintenünk. Ekkor mindent meg lehet nyerni, de mindent el is lehet veszíteni, a fegyverbeesületet kivéve, amely magának a nemzetnek a becsülete.

A második eshetőségre gondolni sem akarok. Az elsőre viszont csakis a Komáromra támaszkodó konok áttörési kísérletek nyújtanak lehetőséget, amelyekkel Bem tábornok is egyetért, és nem az erőnköt elfecsérlő, az országot az ellenségnek átengedő dél-magyarországi összpontosítási terv. Fel hát, minden

erőnkkel az osztrák ellen Komáromnál.”

„Délután öt óra tájban, amikor a III. és VII. hadtest már felsorakozott, de az I. hadtest felvonulása még tartott, megkezdődött a fegyverletétel szertartása, írja visszaemlékezéseiben Drozdov főhadnagy – mondta Ritter. – A gyalogosok tisztelegtek, szomorúan levették magukról hadfelszerelésüket, és puskájukat gúllakba állították. A katonák búcsúzás közben könnyeket hullatva csókolták meg csapatzászlójukat. A huszárok megállították lovaikat, megölelték őket, és sírva búcsúztak el tőlük. Karabélyaiaktól ugyanilyen keserűséggel váltak meg. Ezután Rüdiger gróf törzskarának kíséretében Görgey seregeihez léptetett, s üdvözlőlvén őket, megkezdte szemléljüket. Kimondhatatlanul megindító volt e rendjét megőrző, erős, harcképes seregek a látványa. E had ugyanis néhány hónapja Ausztria számára még félelmetes volt, s most itt állt fegyvertelenül, magát sorsának megadva, és mint halálraítélt, várta az ítélet végrehajtását... A katonák szomorú pillantással kísérték bennünket, a tisztek fejüket lehajtva sírtak.

Amint a gróf eltávolodott, Görgey lovával serege elé léptetett. Tisztjei és katonái azonnal körülvették. Beszélni kezdett volna, hogy utoljára köszöntse harcosait, de egy hangot sem tudott kipréselni magából. Végül tompa zokogás tört ki melléből, mire az egész hadsereg levegőjét betöltő »Éljen Görgey!« kiáltással, könnyezve válaszolt vezérének, kihez őszintén ragaszkodott. Az egyik tiszt előrement, hogy a többiek nevében szóljon tábornokához, de nem volt ereje ahhoz, hogy megindultságát visszatartsa, s csak annyit tudott kiejteni: »Isten veled, Görgey!« – »Isten veled, Görgey!« – ismételte az egész hadsereg.”

Hát így viselkedik egy áruló? Ekképp jellemeznék egy árulót, ráadásul az ellenséges oldalról? Éljen Görgey tábornok!

„Éljen Görgey tábornok!” – dörögte Ritter lelkesítő szavára egy emberként az egész alakulat.

Döbbsen figyeltem, hogy azok a bajtársaim, akik alig néhány hete még lehurrogtak, és lehazaárulózták a tábornokot, most hogy éljenek őt. Így fonta össze a végzet sorsomat Görgey Artúréval.

Krúdy Gyula: Mese Petőfiről

A meséknek, hihetetlen történeteknek nem kedveznek a mostanában mutatkozó, ifjonti tavaszi reggelek; téli ködben szeretnek utazni a mesék, falusi fosztókák félhomályában stációt tartani, kis vidéki házak petróleumlámpása körül üldögelni. Ez a mese abból a korból való, amikor a magyar fantáziák vérmesen remélték, hogy valahol él Petőfi Sándor. Jóformán csak a szkeptikusok csóválták a fejüket a „szibériai leveleken”, amelyek esztendőnként megjelentek az újságban. A Kolozsvárott szerkesztett 1848/49-iki honvédlapok piros, zöld vagy fehér borítékán egymást keresték a régi bajtársak, egymástól messzire lévők itt váltottak üzeneteket – néha Petőfi nyoma is felbukkan, mint egy árnyék. A nemzetnek többsége: az álmodozó vidék, a nővilág és ifjúság még a nyolcvanas években is úgy emlékezett Petőfire, mintha élne valahol, csak nem szabad neki mutatkozni.

*

Szabolcs vármegyében (mint talán a legtöbb vármegyében) volt egy ember, aki külsejében igen hasonlított Barabás rajzához, amelyet Petőfiről minden könyvből ismertünk. Melyik faluban lakott? A Tiszaháton vagy a fehértói földeken? Nem tudok rá emlékezni. Én a nagyapám házában udvarán láttam meg először, ahol a nyíregyházi nagyvásárkor, de hetivásáros napokon is mindig támogatta a kapufélfát egy pár jégszürke férfi, aki „ama bizonyos nyugdíjacska” ügyében kereste a megyei honvédegylet elnökét.

Sok baja volt a nagyapámnak az egykori honvédek igazolásával. Emlékezetem szerint volt valamely törvény vagy rendelet, amely úgy intézkedett, hogy csak az a honvéd kaphat penziót, akinek hiteles írásbeli bizonyítéka van arról, hogy részt vett a szabadságharcban. Az ezrediknek se volt ilyen írása, hiszen igyekezett azt mindenki megsemmisíteni, amikor a szabadságharc után zsandárok lepték el az országot, és szuronyt dőftek a szénaboglyába, meglékelték a hordókat, felhányták a padlást egy kis kokárda, érdemrend után. Később megelégedett a törvény két élő tanú bizonyításával is, de hát hova lettek a tanúskodó bajtársak harminc, negyven esztendő múlva? Ki erre, ki amarra az országban, legtöbbje a föld alatt. A kis honvédnyugdíj elnyeréséhez olyan hosszadalmas eljárás volt szükséges, hogy azok a tehetetlen öregek, akik leginkább szorultak volna rá a csekélyke penzióra, nem is mertek bizonyításba kezdeni, csak a kapufélfát támogatták, csodát várván, hogy a Kállai utcán majd végiglépked a tanúskodó két bajtárs, akinek a nevét is elfelejtették.

Az a férfiú, aki annyira hasonlított Petőfi Sándorhoz (persze megöregedett alakban), biztos volt a maga dolgáról. Nagyapám, kit hosszú élettapasztalat gyanakodóvá tett, rendszerint keményen rárivallt az ajtón benyomakodókra, mint ez a régi vizsgálóbírók szokása volt:

– Melyik ütközetben voltál? Ki volt a szomszédod? Ki volt a parancsnokod? Hová mentél a csata után?

Könnyű kérdések azoknak, akik a múlt időket a gyakori emlékezés és sűrű megbeszélés után kicsiszolódva látják maguk előtt.

A Petőfi-forma azonban nem felelt egyetlen kérdésre sem, hanem szép csendesen egy csomó megsárgult, nemzetiszínű szalaggal átkötött papirost tett a nagyapám íróasztalára. Pontos bizonyítványok voltak arról, hogy N.N. – akinek magát a Petőfi-forma férfi nevezte – mely csapatnál, mely parancsnoknál szolgált a hadjáratban.

Néhány nap múlva meglátogatta nagyapámat Gaál Elek, aki a szabadságharcban egyik fő szervezője volt a Szabolcs megyei felkelésnek, név szerint, személyesen ismert minden szabolcsi honvédet, aki elment a zászló után.

– Hallom, hogy „Petőfi” végre hozzájut a nyugdíjához – kezdte.

Nagyapám a szokásos káromkodások között hallgatta végig a földbirtokos előadását a szótlan kérvényezőről, aki otthon a falujában Petőfi Sándornak adja ki magát. Ő ugyan soha nem mondta ezt magáról, de a nép már tudja, hogy miért kell álnév alatt, idegenben élnie. Egyébként olyan falusi táncmester, aki disznót is szokott ölni, kereskedik szűzdohánnyal, tiszai csíkkal, pohárköszöntőket szerkeszt, csak az urakat kerüli, mert azok ellenségei. Gaál Elek már néhányszor megpróbálta felkeresni, de a táncmester a kertek alatt menekült előle, egyébként nagyon jámbor ember, senkinek sem vét. Szomjas Elek, a járási főszolgabíró a csendőröktől a legjobb információkat kapta róla. Körülbelül tíz esztendő előtt került abba a faluba, ahol lakik. Arról nem szokott beszélni, hol járt azelőtt.

Nagyapám rendszerint a „németet” káromolta, ha valamely érthetlenség előtt állott.

A vállára tette a kezét régi barátjának:

– Talán te azt hiszed, hogy az igaz Petőfi táncmesterkedik abban a faluban?

Gaál Elek vállat vont:

– Én semmit sem hiszek. Meg kellene vizsgálni ezt a dolgot. Talán él itt valaki, aki Petőfit személyesen ismerte. Azzal szembesíteni kéne a táncost. Már csak azért is, hogy a nép kigyógyuljon balhiedelméből.

Nagyapám elgondolkozott. Akkoriban még többen éltek Szabolcs vármegyében, akik állítólag személyesen ismerték Petőfit. Téli estéken szoktak ezzel az ismeretséggel dicsekedni. De nagyapám senkinek se szeretett hinni. Darab ideig fel és alá járt a szobában, miközben szakadatlanul káromkodott. Többnyire mindennap összeszidta az egész országot és a szomszédos tartományokat.

A hosszas tanakodásnak végre az lett az eredménye, hogy a két barát megegyezett abban, hogy felkeresik özvegy V.-né Debrecenben, aki sokszor dicsekedett, hogy Petőfi debreceni tartózkodása alatt ő fűtötte be szerelmével a költő hideg szobáját. „Habár jobb volna Prielle Kornéliát lehozatni Pestről” – tódította nagyapám, aki szerette a fellengzős dolgokat. „Egy asszony mindig többet tud megfigyelni,

emlékbe eltenni egy férfiről, ha csak egyszer látta is, mint a legjobb cimborá.”

A két barát ugyan titoktartást fogadott, de azért félrehajtották a fehér függönyöket a házuk ablakán a mindentudó Riszdorfer kisasszonyok a Kállai utcán, amikor özvegy V.-nével megérkezett a kocsí a vasúti állomásra, a tarka főköttős öreg nénit nagyapám és Gaál Elek két oldalról átölelték.

Milyen volt V.-né? Én csak annyira emlékszem rá, hogy az idő alatt, míg a nagyapám házában megpihent, arról tudakozódott, hány tojást tojnak az udvaron kapargáló tyúkok.

Enyhe márciusi napon keltek útra a vizsgálók abba a faluba, ahol az ál-Petőfi lakott. V.-né még dunnát is kért a kocsiba, mert a pehely nagyobb meleget ad, mint a bunda.

Estére tértek vissza a felfedező útból. Gaál Elek kipirultan, nagyapám szótlanul, az öregasszonyka szundikálva. Néhány bizalmas vendég atyafi üldögélt az ebédlőben.

– Felismerte? – kérdezte Riszdorfer úr, a város híres főjegyzője.

Nagyapám némán bólintott. Gaál Elek lelkesedve beszélt el a találkozás történetét.

– Csendőrök őrizték reggel óta a házat, hogy el ne szökhessen. Az egész falu talpon volt. Azt beszéltek, hogy Petőfi feleségét hozzák régen keresett férjéhez. A találkozás valóban megható volt. V.-né a nyakába borult, sírva csókolta; „Ó” maga is könnyezett. Darab ideig magukra hagytuk őket, hadd beszélgessék el régi emlékeiket. Talán egy óra múlva nyitottuk rájuk az ajtót. A néni éppen a haját tépázta „Neki”, amint ez a szerelmesek között szokás. Most már csak annyi szükséges, hogy az országos honvédegyülés, amelyet minden esztendőben Pesten szoktak megtartani, hitelesítse, hogy valóban ő Petőfi Sándor. Én magam viszem őt az országos kongresszusra!

Képzeljétek el, olvasók, a nyolcvanas években éltünk, regényesség, ábránd, álom volt a legszívesebben látott vendégünk, mily különös izgalom futott végig az emberekben: Petőfi Sándort megtalálták! Nagyapám óvatos férfiú léte: titoktartást fogadtatott a jelenvoltakkal, legalább a májusi nagygyűlésig, amíg minden kiderül, de ki tudna a szívének parancsolni, amikor ilyen édes titok birtokában van! Bizony, híre ment a nevezetes leletnek. Az volt a szerencse, hogy a falu helyét és nevét nem tudták az emberek, mert búcsúban mennek vala Petőfi látogatására.

Egy könyvbe nem férne bele az április hónap leírása. Gaál Elek egész nap leveleket írt az ország különböző részeiben lakó bajtársainak. „Okvetlenül ott legyetek a gyűlésen.” El is mentek sokan Pestre a falvakból, vidéki városokból. Megjelent ott Gaál Elek is az ál-Petőfi kíséretében, csendesen leültek egy sarokba a gyűlésen, figyelmesen hallgatták a szónokokat, Gaál Elek parolázott a régi ismerőseivel, ölelkezett a bajtársaival... de a sok öregember között bizony senki nem vette észre „Petőfit”. Még csak azt sem látták, hogy hasonlítana Petőfi arcához az arca. Petőfi külseje már eltűnt az ő szívükből, emlékezetükből, az ifjúság és a nők őrizték tovább a költő alakját. Folyt a gyűlés a szokásos hevességgel, izgalommal, tűzzel. Az öreg honvédek elbeszélték az igazságtalanságokat, a bajokat. Elpanaszolták szegénységüket. Szidták a kormányt, amely nem törődik az egykori szabadságharcosokkal. „Petőfi” ott ült, és egy észrevétlen percben elszundikált. Senki se törődött vele.

...Gaál Elek úgy intézte a megérkezést Nyíregyházára, hogy a késő esti vonattal jöjjön. Az ál-Petőfi nem tágitott mellőle. Elkísérte a birtokára, beköltözött a házába, élte végéig vendége maradt. A hatalmas termetű, kemény Gaál félt ettől az embertől.

– Csak egyszer kidobhatnám! – mondogatta.

József Attila: Világosítsd föl

Világosítsd föl gyermeked:
A haramiák emberek;
a boszorkák – kofák, kasok.
– Csahos kutyák nem farkasok!
Vagy alkudoznak, vagy bölcselnek,
de mind-mind pénzre vált reményt;
ki szemet árul, ki szerelmet,
ki pedig ilyen költeményt.

És vigasztald meg, ha vigasz
a gyermeknek, hogy így igaz.
Talán dűnnyögj egy új mesét,
fasiszta kommunizmusét –
mivelhog rend kell a világba,
a rend pedig arravaló,
hogy ne legyen a gyerek hiába
s ne legyen szabad, ami jó.

S ha száját tátja a gyerek,
és fölnezz rád, vagy pityereg,
ne dőlj be néki, el ne hidd,
hogy elkábítják elveid:
nézz a furfangos csecsemőre:
bömböl, hogy szánassa magát,
de míg mosolyog az emlére,
növeszti körmét és fogát.

1936. október

Kosztolányi Dezső: Tengerszem

De – mondta az asszony hirtelen, és megállt a hegyi ösvényen. – Emlékszel? Volt itt valami.

– Emlékszem – mondta a férfi.

Mindkettőjüknek kitágult a szemük, mint akik visszanéznek, egy emlékre bámulnak, és ugyanazt látják...

– Egy vendéglő – rajongott az asszony. – Egy pompás, ragyogó, európai vendéglő. Aztán egy nagy-nagy üveges tornác. Aztán egy üvegajtó, egy óriási üvegajtó.

– Igen – szólt a férfi. – Ott reggeliztünk egyszer. A tengerszemre nézett. De az az épület följebb van. A hegytetőn van.

Húsz évvel ezelőtt jártak itt, együtt.

Lassan ballagtak föl a hegyre, a lila csillagfürtök között, hogy megkeressék.

Csakugyan fönn a hegy tetején volt az az épület: kétemeletes, szürkére meszelt ház. Sarkán valami csemegekereskedés vagy falatozó, ahol hideg csirkét, málnaszörpöt, gyümölcsöt árultak. Ezt fölismerték.

Bementek a hátsó kapun. Ide-oda tévedezve a sötét folyosón, végre kiértek a napfényes tornácra, az üveges tornácra, ahonnan a tengerszemet látni.

– Ez nem az – állapította meg az asszony. – Az nagyobb volt, sokkal nagyobb.

– Nagyobb és szebb – tette hozzá a férfi.

Az üveges tornácra néhány vendég uzsonnázott, levelezőlapot írt, kirándulók, hátizsákkal.

Megszólították az öreg pincért:

– Nincs itt egy másik tornác is?

– Nincs, kérem.

– Ez volna az? – bámultak egymásra. – De itt valami változás van. Mondja, közben nem alakították át?

– Nem, kérem.

– Szinte hihetetlen... Így volt mindig?

– Így, kérem.

Mindenesetre leültek. Fagylaltot rendeltek.

Amikor a pincér hozta a fagylaltot, tovább faggatták:

– És hol az ajtó, az az óriási üvegajtó? – és kezükkel, karjukkal mutatták, hogy milyen óriási.

– Itt csak egy üvegajtó van – válaszolt a pincér. – Ez – és rábökött.

Éppen előtte ültek.

– Érdekes – csodálkoztak. – Nem is vettük észre.

Kis üvegajtó volt ez, rozoga, kopott, s apró üvegtáblákkal berakva. Ízléstelen, zöldre festett vasrácsok keretezték.

Rámeredtek gyötrődve, mert a szó szoros értelmében fájt nekik a távlat ilyen eltolódása. Mint egy álomképre meredtek rá, mint az ifjúkorukra meredtek rá. Nem ismerték föl. Tanulmányozták, hol nyílik, hová lehet eljutni ezen az üvegajtón.

– Lehetetlen – erősködött az asszony. – Teljesen lehetetlen.

– Pedig nyilván ez lesz az – mondta a férfi. – Az ember, kérlek, téved. Különösen annyi idő után. Az ember, kérlek, csalódik.

Most elmosolyodtak azon, hogy hajdan, húsz évvel ezelőtt milyen szépnek, csodálatosnak, tündérinek látták ezt a helyet. Kacagtak csacsiságukon, tapasztalatlanságukon.

– Hiszen otthon még a mi üvegajtónk is nagyobb. – állapította meg a férfi. – Sokkal nagyobb.

– Nagyobb és szebb – tette hozzá az asszony.

Kanalazták fagylaltjukat. Nem szóltak semmit. Hallgattak.

Egyszerre mind a ketten azt érezték, hogy megöregedtek. Nincs többé öncsalás, káprázat, mely megszépíti a dolgokat. Minden olyan, amilyen. Ezután már csak a világtól várhatnak még valamit. Maguktól semmit. De mit adhat a világ? Legföljebb ilyen szegényes, nem is egészen tiszta üvegajtót. Az

élet elmúlt.

Az asszony elővette kezitükrét. Némán szemlélte benne az arcát. Ráncokat fedezett föl homlokán, a szeme körül, az eddig ismeretlen ráncokat. Sápadt volt és fáradt. Száját kipirosította.

A férfi, aki költő volt, kitekintett. Nézte a tengerszemet, a tengerszem jéghideg, borzongó, tintafekete vizét, melyen egyetlen vérvörös acélladik libegett.

Dühösen összemorcolta a szemét, és mint mindig, amikor bosszús volt, egyetlen vigasztalására, a munkájára, a mesterségére gondolt.

– Nézd – szólt az asszonyhoz. Én alapjában utálok azokat, akiket az irodalomtörténet nyilván vak félreértésből „nagy költőknek” nevez. Ezek többnyire hetet-havat összehordanak, jósolnak, prédikálnak, harsognak, dörögnek, mint a tenger. Olyan meddők olyan ihatatlanok is, mint a tenger. Hidd el, a kevés több. Mennyivel több ennél a tökéletes, ha csipetnyi is. Nem figyelsz ide?

– De – bólintott az asszony, pedig egyáltalán nem figyelt oda, mert még mindig a kezitükrére hajolt, elégedetlenül.

– Tudod mit? – folytatta a férfi, aki szintén nem figyelt az asszonyra. – Ezután én inkább kis költő akarok lenni. Nem nagy. Olyan kicsiny, mint ez a tengerszem. És olyan mély.

1935

Húrok

Vasáros András: Örökké, avagy két születésnap margójára

– Lemezajánló –

Vibráló csodát hallottam nemrég a dzsessz világából, egy kor nélküli csodát. Chick Corea, Stanley Clarke és Lenny White új CD-jét a *Forevert*.

A világhírű zenészek a Return to Forever együttesben tűntek fel New York-ban, 1972-ben. Armando Anthony „Chick” Corea a kilencedik szóló-nagylemeze után alapította a formációt, amely nevében nem érdemtelenül hordja az örökkévalóság szót. Partnereivel olyan, senkiéhez nem hasonlítható egyéni hangot ütöttek meg, hogy az amerikai zenekritikusok – nem utolsó sorban – miattuk voltak kénytelenek kitalálni egy új kategóriát. A Return to Forevert – a John McLaughlin nevével fémjelzett Mahavishnu Orchestra és Joe Zawinul Weather Reportja mellett – a „jazz fusion” mozgalom alapítóiként méltatták. 1972-75 között és 1983-ban olyan személyiségek fordultak meg az együttesben, akikkel egy fél dzsessz lexikont meg lehetne tölteni: Frank Gambale, Jean-Luc Ponty, Al Di Meola, Bill Connors, Steve Gadd, Earl Klugh, Gayle Moran, Gerry Brown és James E. Pugh.

2008-ban Corea, Clarke és White újra felkavarták a jazz-rock világot: a Return to Forever megint összeállt, és hatalmas sikert aratott. A zenészek úgy döntöttek, hogy megpróbálnak visszatérni a kezdetekhez, és nem csupán a régi dallamok újrajátszásával, de a mögöttük vibráló lelki rezdülések

felidézésével is. Így születhetett meg idén a 2008 és 2009 között felvett *Forever* duplaalbum, amely az együttes tizennyolc legszebb – ma már korszakalkotónak mondható – számát tartalmazza.

Az első CD tulajdonképpen a legjobb számok gyűjteménye, amelyen az „All-acoustic Corea, Clarke and White world tour of 2009” turnén rögzített koncertfelvételek szólalnak meg.

Az *On Green Dolphin Street*-ben örökifjú zenészeink azt mutatják be, hogyan kell egy szinte téma nélküli zenedarabot teljesen eszköztelenül eljátszani úgy, hogy még az is bravózzon, aki kezdetben oda sem akart figyelni. A hatás persze nem másban keresendő, mint Clarke és Corea hol egymásba simuló, hol egymásnak feleselgető páratlan virtuozitású nagybőgő-, illetve zongorajátékában.

A *La Concion de Sofiá*-ban Stanley Clark egyszerűen hegedül a nagybőgőjén. Igen, hegedül. Fantasztikus élmény.

A *Hackensack*-ben Lenny White, az együttes Benjáminka ad leckét abból, hogy a dobfelszerelés semmivel sem marad el a zongora és a nagybőgő mögött, feltéve, ha hozzáértő kezekre bízák.

A második CD igazi főnyeremény. A stúdiófelvételeken az eredeti Return to Forever tagok mellé felsorakozik Jean-Luc Ponty hegedűs, Bill Connors gitáros és Chaka Khan énekes. Bár Chaka sokkal jobban magával ragadott, mint Jean-Luc, aki kissé indiszponáltnak tűnt, de korántsem annyira, hogy a legkisebb mértékben is megzavarta volna az „aranykor” felidézését.

Egyszóval mindenkinek ajánlom Corea, Clark és White *Forever* című dupla CD-jét, a nagy visszatérést a majdnem akusztikus jazz világába. A lemez hallgatása közben elfelejtettem minden búmat, bajomat, és csak élveztem az alig korosodó zenészek zseniális virtuozitását. Remélem, ez az élmény – ahogy a lemez címe is sugallja – örökké fog tartani. Köszönöm nektek Armando, Stanley és Lenny ezt a gyönyörűséget!

A Marcius Tizenötödike szerkesztősége gratulál Armando Anthony „Chick” Coreának a 70. és Stanley Clarke-nak a 60. születésnapja alakalmából!

Ballai László: Párhuzamos kritikák

A minap a Bartók rádiót bekapcsolva, legnagyobb örömömre a *Traviata* hangjai ütötték meg a fületem. Ám lelkesedésem hamar lelohadt. A szép hangú, ám olykor kifejezetten hamisan éneklő primadonna gyakran teljesen elszakadt a zenekartól. Az Alfrédot alakító tenorista képességeit még inkább meghaladta a szerep, csakúgy, mint az idősebb Germont megformálójáét, aki mindazonáltal a legjobb énekes produkciót nyújtotta. Az est hősei a zenekar és a kórus voltak. Kétségbeesetten igyekeztek követni az énekeseket, illetve ellensúlyozni hibáikat, és ezzel összességében sikerült egyensúlyban tartaniuk az előadást. Heroikus küzdelmük végül annyira izgalmasnak bizonyult, hogy nem kapcsoltam ki a rádiót. Vidékről jöttem haza autóval, és egyre csak találgattam, ugyan miféle műkedvelő dalárda produkcióját közvetítik a – máskor mindig a legkiválóbb színvonalhoz ragaszkodó – Bartók rádión. Végül kiderült, hogy 2010. november 8-án Szegeden, a legutolsó Mezzo fesztiválon rögzítették a felvételt.

A szereplők (pontosabban szólva leszereplők) neveit nem is említem. Nem az ő hibájuk, hogy olyan produkcióba kényszerítették bele őket a rossz rendezők és szervezők, amelyre még nem voltak elég érettek, és amelynek bemutatója előtt nem biztosították számukra a megfelelő próbalehetőséget. Nem tehetnek róla, hogy egy olyan rendezvény statisztáivá züllesztették őket – melleleg Európa egyik leggazdagabb zenei hagyományú országában –, amelyben nem a zene, hanem a marketing játszotta a főszerepet.

A Mezzo operafesztivál az egyik legjobban propagált rendezvény Magyarországon. Előtte, közben és

utána hatalmas mennyiségű híryanaggyal bombázzák a klasszikus zene szerelmeseit. A díjkiosztó során pedig valóságban a mennyekbe emelik a kitüntetett énekeseket. Az ember azt hihetné, hogy az itteni elismerésekhez már a Grammy-díjak is alig mérhetők. A felhajtáshoz tehát már kitűnően értünk. A minap például úgy hirdették a közelgő budapesti Wagner-fesztivált, hogy azt Európában már csak második Bayreuthként emlegetik. Csakhogy mi, vájt fülű zenehallgatók, latinos műveltségünkből a „parturiunt montes” (vajúdnak a hegyek...) kezdetű szállóigét is ismerjük, és joggal várjuk el, hogy egy ilyen rangos – de legalábbis magának rangot kivívni akaró – eseményen felejthetetlen előadásokat mutassanak be. Főképp, ha abban a városban tartják, amely régóta híres (még az újkeletű budapesti Wagner-produkcióknál is híresebb) nyári ünnepi játékaikról...

*

Egy pedagógusnapi műsortól az ember nem vár el semmit. Azzal megy el a hivatalos programra, hogy majd csak kibírja valahogy, és reméli, hogy az eseményt követő fogadás büféjének csemegéi kárpótolják szenvedéseit. Óbuda-Békásmegyer önkormányzatának idei pedagógusnapját azonban nem a – különben inyes élményt nyújtó – töltött karaj vagy a meggyes rétes tette felejthetlenné. Az óvodások nagyon aranyos meseműsora és az alsó tagozatosok néptánc-bemutatója között fellépési lehetőséget kapott egy kobzos fiú, egy versmondó és két ifjú zongorista, akik Orff *Carmina Burana*jának négykezes zongorakivonatát játszották el.

Merczel Kinga és Pertics Botond – az effajta összeállításokon szokatlanul hosszú – mintegy negyedórás előadásuk első másodpercétől az utolsóig a legteljesebb mértékben lekötötték a figyelmemet. És nem csupán kimagasló tehetségükkel, a kotta hangjainak csaknem hibátlan lejátszásával, hanem gazdag lelkiéletükkel, mellyel érezni akarták, és szétsugározták a teremben is a mű – diákcsíny-sorozatok mögött megbúvó – mélyebb rétegeit. És történt még valami. A szemem láttára mentek át a művészi metamorfózison. Produkciójuk során egyre több erőt merítettek a közönségből, amelytől kezdetben egy kissé riadoztak – főként a lány –, s amelyet végül megtanultak hajlítani, formálni, elbűvölni. Bizonyos vagyok benne, hogy nemsokára hazánk és a nagyvilág híres hangversenypódiumain látjuk viszont az Aelia Sabina Zene- Képző- és Táncművészeti iskola növendégeit. Szívből gratulálok tanáraiknak is.